ANY XLII GENER DE 1932 NÚM. 440

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya

- Club Alpí Català -

SUMARI

Montserrat.—Montserrat geològic, per Mn. J. R. BATALLER.—*Montserrat en el segle* XV, per E. MITJANA DE LAS DOBLAS.—*El viatge a Montserrat de R. Linzmeyer*, per DOM ANSELM ALBAREDA O.S.B. —*Els camins de Collbató a Montserrat i a Sant Jeroni*, per F. MASPONS I ANGLASELL.—*L'Any jubilar Montserratí*, per DOM ANTONI RAMON O.S.B.—*Concurs de fotografies «Montserrat vist pels excursionistes»*

LÀMINES

I. *La Mare de Déu de Montserrat.*—II. *Tornant de la processó.*—III. *Processó.*—IV. *Sota els Frares Encantats.*—V. *Vista de la muntanya des de Vilar.*—VI. *Els Monjos des de Sant Jeroni.*—VII. *Ala principal dels claustres romànics*—VIII. *El Lloro des de sota els Frares Encantats*, per J. GASCA, J. NONELL, J. ROIG i F. DE P. PONTÍ

GRÀFICS

Ceratites occidentalis Tornquist. Ceratites evoluto-spinosus Tornquist. Leiocidaris montserratensis Lambert. Schizaster montserratensis Lambert

BARCELONA
REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: PARADÍS, 10
TELEFON 19385

Felt-Base

Substitueix avantatjosament el Linoleum.

Extens assortit per a cambres de bany i habitacions

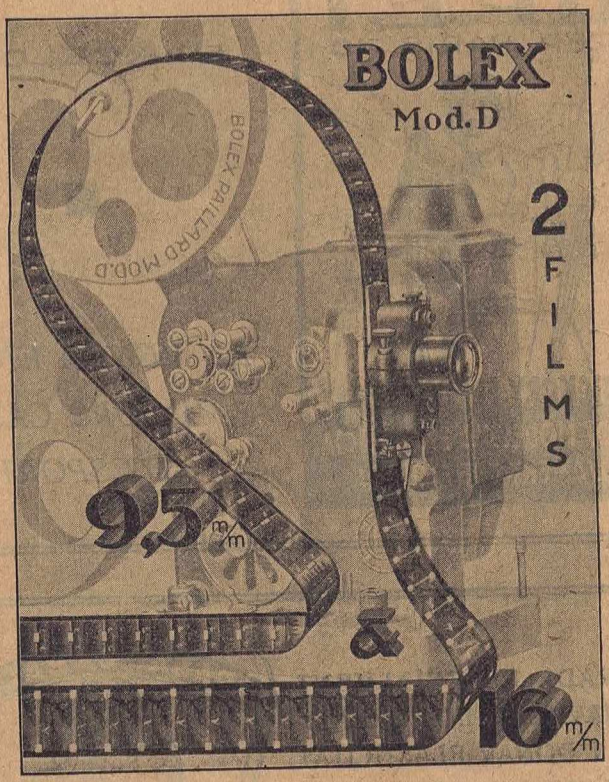
"TAPETES HULE" PER A TAULES

Plomells, raspalls, camusses, esponges i altres articles per a la neteja domèstica.

Casa Rosich

7 Ronda de Sant Pere, 7
Telèfon 19923
Avda. del Portal de l'Angel, 25
Telèfon 19613
Tapineria, 33
Telèfon 12940

Una meravella és...

...el Projector "Bolex-Paillard"
model D
per a usar indistintament les pellícules de
9'5 i 16 m/m

DEMANEU UNA DEMOSTRACIÓ AL VOSTRE PROVEÏDOR

DISTRIBUIT A ESPANYA PER
Successors de V. Valls Cortés
c. València, 267 BARCELONA Apartat 687

Andreu Miret

BARCELONA

EN VENDA EN LES MILLORS CASES D'ESPORT

PREPARADA ESPECIALMENT PER SUAVITZAR, IMPERMEABILITZAR I DONAR ELASTICITAT AL CALÇAT I A TOTA MENA DE CUIRS

—

DE VENDA EN TOTS ELS BONS ESTABLIMENTS DE CURTITS

—

A. Blanchard

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

- CLUB ALPÍ CATALÀ -

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

- CLUB ALPÍ CATALÀ -

1931

VOLUM XLI

BARCELONA
REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: PARADÍS, 10
TELEFON 19385

Secció especial d'articles per a esports de muntanya i neu.

—

Sueters, pullovers, pantalons, bandes, mitges, guants, manoples, gorros bandes noruegues, etc.

—

Extens assortit. Darreres novetats estrangeres.

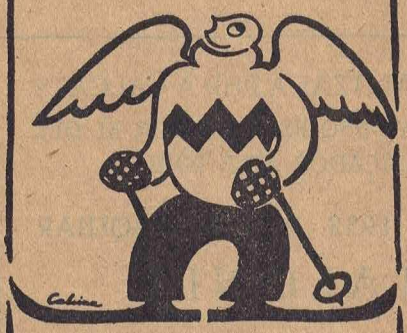
—

Com a fabricants d'articles de punt, estem en disposició de fabricar qualsevol encàrrec especial que se'ns faci.

—

Els nostres preus són sempre limitadíssims.

ESQUIS CIM

MODELS DES DE
45 ptes.

Bastons models Finès i Noruec

Frens metàl·lics adaptables a tota mena d'esquís

Fixacions i premses

Reparació d'esquís

Canvi de Fixacions

carrer Antic de Sant Joan, 3
(entre la plaça Comercial i el carrer del Rec)
Telèfon 16172
BARCELONA

PAPERS FOTOGRÀFICS

BROMURS DE TOTES MENES

i perfecció!

JOAN LLIMONA GISPERT

Pere IV, 179

Telèfon 51391

CASA ESPECIALITZADA PER A CALÇATS

D'ALTA MUNTANYA-ESQUÍS-PATINATGE AL GEL

GOLF - CAÇADOR-ATLETISME

MODEL NOU 1932 PER A ESQUIAR

CATALÓNIA

Màxima perfecció, impermeabilització i lleugeresa

ESPECIALITAT EN LA MIDA

Fill de A. Busquets i Duran

Carrer de Sant Pau, 19 BARCELONA

VEN TOT EL REFERENT
A FOTOGRAFIA
A BONS PREUS

DROGUES, PINTURES, PERFUMERIA, ETC.

MOLT MILLOR QUE JO
I AMB MAJOR FACILITAT

LE VÉRASCOPE RICHARD

dóna la il·lusió de la realitat i del relleu

Es un APARELL EXTRAORDINARI

TAMANYS
45-107 6-13 7-13

L'HOMÉOS
LE GLYPHOSCOPE
LE TAXIPHOTE

CATÁLEG GRATIS SI ES DEMANA

Sté. Ane. des Etablissts JULES RICHARD. - 25 Rue Mélingue - PARIS

Agents Distribuïdors per a Espanya: Successors de V. VALLS CORTÉS.-València, 267. - BARCELONA

Encar que la moxilla estiga plena...

sempre hi haurá lloc per uns cubets de caldo Maggi amb les seves llaunetes tan práctiques que tancan hermeticament. Amb aquets cubets podeu preparar, tenin tan sols aigua bullenta, en un instan un brou exquisit, reconfortan, estimulan, que vos treurá la set i vos procurará una sensació de benestar.

Caldo Maggi

NO OBLIDEU, EN LES VOSTRES EXCURSIONS, DE PORTAR

"CEREBRINO"

ÉS UN BON COMPANY DE VIATGE

MODE DE PRENDRE'L

En les malalties doloroses agudes, una culleradeta amb aigua, una, dues o tres vegades, amb mitja hora d'interval. En el reumatisme febril, una culleradeta tres o quatre vegades, repartides durant el dia i en la mateixa forma. En les afeccions doloroses cròniques, en dejú, vuit dies cada mes i una o dues vegades si es presenta l'atac de dolor.

Anèmics, debilitats, neurastènics, convalescents

PRENEU EL "TÓNICO MANDRI"

COMPAÑIA TRANSMEDITERRÁNEA

MADRID: Plaça de les Corts, 6. - Via Laietana, 2, BARCELONA

Serveis regulars de vapors comercials i correus entre la Península-Balears-Nord d'Africa-Canaries-Guinea Espanyola

Línia ràpida de gran luxe Barcelona-Cadiz-Canàries

Sortides setmanals els dissabtes a les 12 hores amb les modernes motonaus **Ciudad de Cádiz** i **Ciudad de Sevilla** - Departaments de luxe amb dormitori de dos llits, saló i bany. Cabines individuals i de dos plans. Salons de música i de fumar, Capella, Perruqueria. Bar, Galeria de passeig, Verandà, etc.

Línia ràpida de gran luxe Barcelona-Palma de Mallorca

Sortides tots els dies menys diumenges de Barcelona i Palma a les 21 hores amb les modernes motonaus **Ciudad de Barcelona** i **Ciudad de Palma.**

Departaments de gran luxe amb saló, dormitori de dos llits i bany. Cabines especials de dos llits i bany. Cabines individuals. Bar. Salons de música i fumar, etc.

Serveis regulars entre Tarragona, València, Alacant i Palma Mallorca i entre Barcelona i Mahó.

Línia ràpida regular entre Espanya i territoris de Guinea Espanyola

Sortides el dia 15 de cada mes amb escales a València, Alacant, Cartagena, Cadiz, Les Palmes, Santa Creu de Tenerife, Rio de Oro, Monrovia, Santa Isabel, Bata, Kogo i Rio Benito.

Línia ràpida regular entre Barcelona i València

Sortides de Barcelona els dilluns i dijous a les 20 hores.
Sortides de València els dimecres i dissabtes a les 19 hores.
Servei prestat per la motonau **Ciudad de Valencia.**

Delegació de la Companyia a tots els ports

Comercial Anónima Vicente Ferrer

Ribera, 2 i Comerç, 60-64 - Telèfon 13180

Sucursal: Plaça de Catalunya, 12 i 13 - Telèfon 14600

BARCELONA

Acabem de rebre un complet assortit de

OBJECTIUS ZEISS, ROSS I VOIGTLANDER

Disposem dels últims models de

APARELLS ZEISS IKON,

RICHARD, AGFA, KODAK,

VOIGTLANDER, HEIDOSCOP I ROLLEIFLEX

Accessoris de tota mena

Laboratori fotogràfic muntat
amb els últims avenços
Especialitat en el tiratge de positius tons
negres i calents
Revelatge de plaques Autocromes
Ampliacions artístiques

Demaneu nota de preus

Ferrocarril Elèctric Ribes - Queralps - Núria

Unic mitjà per a traslladar-se al

Santuari i Vall de Núria (2.000 m.)

En el cor del Pireneu Català. Emoció de la Verge. Paisatge imponent. Glatir de Catalunya.

Joiós punt d'origen de les més boniques i serioses excursions

a menys de 4 hores de Barcelona

Centre d'esports d'hivern

El viatge d'anada i tornada pot fer-se còmodament el mateix dia, tot i restant unes quantes hores en la Vall

Enllaç amb els trens de la Companyia del Nord a l'estació de Ribes de Freser

Bones habitacions en el Santuari amb aigua corrent i calefacció

Bona taula-Restaurant modern sense negligir en els menús els típics plats de la cuina catalana

Bitllets combinats, Agrupacions, - Excurcions col·lectives, - Festivals, o citacions d'espiritualitat.-Peregrinacions

Informacions: Passeig de Gràcia, 26, 3.r - Barcelona - Telèfon 14022

ANY XLII GENER DE 1932 NÚM. 440

Butlletí
del
Centre Excursionista de Catalunya
- CLUB ALPI CATALA -

MONTSERRAT

MONTSERRAT és la més genuïna representació d'aquell ideal de l'excursionisme català, que els fundadors concretaren en les paraules PÀTRIA, LLIBERTAT, FE.

Per aquest motiu, el BUTLLETÍ commemora els centenaris que l'any passat Montserrat festejà, dedicant-hi el present fascicle.

Montserrat geològic

ENTRE les muntanyes de Catalunya, Montserrat ve a ésser una de les més joves atenent als temps i circumstàncies de llur formació. Dintre la part mitja de Catalunya, forma, amb el Montseny, els relleus orogràfics més interessants.

MORFOLOGIA

L'aspecte general de Montserrat és inconfundible i únic a la península: el massís pròpiament dit no passa de 10 quilòmetres de llargària, en direcció Nord-Sud, i té, per terme mig, un quilòmetre d'amplària; la major altitud es troba al pic de Sant Jeroni, amb 1.236 metres sobre el nivell de la mar.

Els vessants són molt abruptes i resulten inescalables en certs indrets: l'aplec informe de tants i tants blocs i turons, amuntegats per forces titàniques en el bell mig de les grans planúries del Penedès, Bages i conca baixa del Llobregat, fa que pugui albirar-se de gran part de Catalunya aquest bell tron on s'asseu la Regina del nostre Principat i ens indica sempre el vertader camí a seguir pel nostre poble en el decurs del temps.

NO HI HA MANIFESTACIONS VOLCANIQUES

Les formes còniques i prismàtiques dels grans blocs que destaquen en les parts altes de la cresteria del Montserrat sembla que donà idea al poble de l'origen volcànic de la nostra muntanya, o potser vingui aquesta atribució d'antigues llegendes o descripcions fantàstiques d'aquest alterós muntanyam que corprèn en la seva contemplació. Qui no ha vist les rialleres planures del Fluvià pels voltants d'Olot? Doncs bé, aquella plana amb les petites muntanyes que l'envolten és una típica zona volcànica, en què sembla esmortuïda l'activitat interna de la terra, l'estudi de la qual a detall ha posat de manifest la intensitat i duració d'aquests fenòmens. La grandesa de la naturalesa que ens palesen aquells turons de Montserrat, aixecats a més de mil metres, la comparem a la manifestació més gran que veiem sobre de la terra, en l'explosió d'un volcà. D'aquí, potser es relacionen aquests dos grans espectacles de la naturalesa i es confonen llurs orígens.

PETROGRAFIA

Els elements petrogràfics que formen tota la massa de la nostra muntanya tenen com element formador l'aigua, no el foc; la deposició de materials arrossegats per aigües tumultuoses, no les projeccions vomitades pels volcans en llurs paroxismes. Dominen a Montserrat, preferentment, els conglomerats o pinyolenc, que no ve a ésser altra cosa que els palets i còdols arrossegats per les aigües, els quals s'han cimentat després i han format una roca compacta. Aquests materials formen el cor del Montserrat, i a mesura que anem vers el Nord va canviant-se insensiblement el tipus de la roca per aparèixer en les últimes estrebacions margues i calisses i argiles que, tot denotant un origen també sedimentari, palesen la intervenció d'aigües tranquilles.

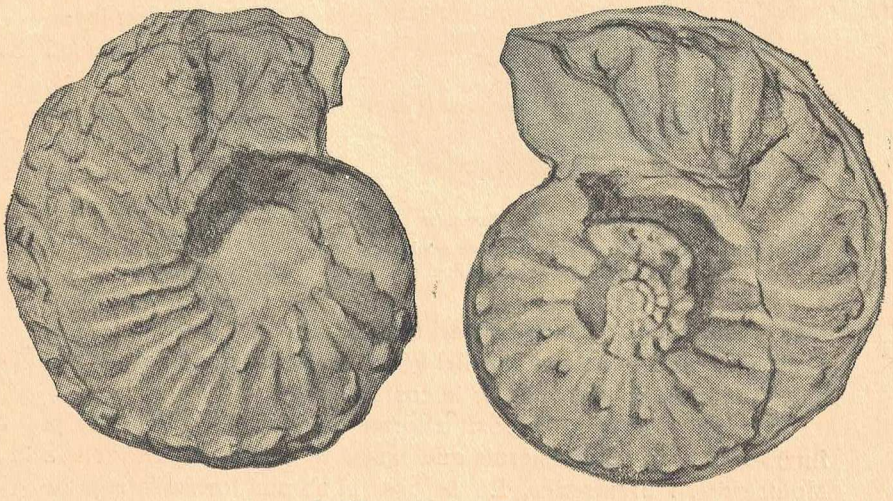
ESTRATIGRAFIA

Les formacions sedimentàries del nostre Montserrat han estat estudiades per tots els nostres geòlegs, des del Dr. Almera i N'Elies, i ha restat també mapat llur aspecte geològic.

Tota la serralada ve formada per bancs ben estratificats; però, llur posició actual no és l'originària ni són iguals en tots els indrets de la muntanya: la part de Migdia és completament distinta de la part Nord.

Els fonaments, per Collbató, són les pissarres o llicorelles d'edat *paleozoica*, travessades per pòrfirs quarsifers: aquests elements formen les carcasses dels primitius massissos o terres fermes, sobre de les quals, en temps a venir, s'individualitzarà la nostra Catalunya.

Aquests elements, rebregats i trastornats en gran manera en els moviments orogènics dits hercinians, com es pot veure als voltants de la Puda, foren recoberts posteriorment per una sèrie de bancs que els geòlegs col·loquen en el *triàsic* i comporten, en ordre de formació, arenisques, margues irisades, guixos i calisses compactes, les quals es poden veure, tot anant a Montserrat, en la mateixa estació d'Olesa. Aquest paratge de les estrebacions de la nostra

Ceratites occidentalis Tornquist

Exemplars recollits a l'estació d'Olesa de Montserrat pel geòleg alemany
Aquestes formes probablement són simples variants del *C. antecedens* del Muschelkalk inferior

muntanya té una importància paleontològica extraordinària, reconeguda en tot el món científic.

Fa anys, N'Artur Bofill trobà en les capes calisses, avui explotades a l'engròs per al ciment, una sèrie d'ammonits, anomenats *Ceratites*, nous per a la ciència. La localitat ha estat repetidament visitada per la *Société Géol. de France*, Tornsquist, Wurm, Schmitd i tots els geòlegs catalans, i recentment s'hi han fet noves i fructuoses exploracions. Aquests bancs estan completament verticals a l'estació d'Olesa, i es desfan en nombrosos i complicats plecs prop de les pedreres pròximes.

Ceratites evoluto-spinosus Tornquist
recollit a l'estació d'Olesa, el qual té molta semblança amb el C. *Guerini* trobat al mateix lloc

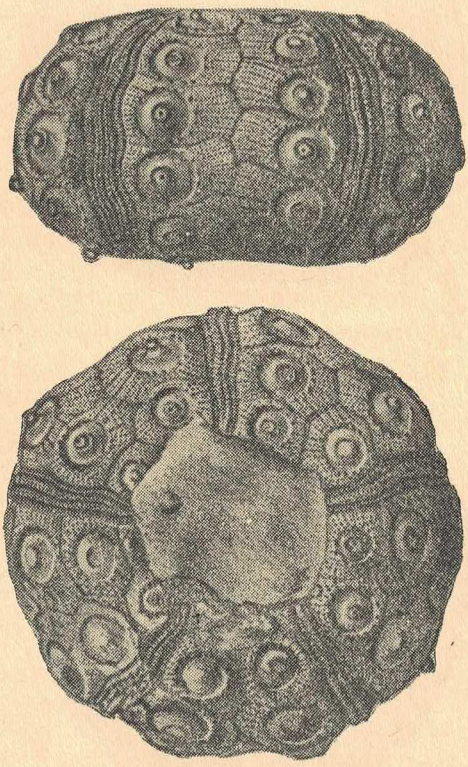
Vénen per damunt una sèrie de capes argiloses i arenisoses i a sobre els bancs de pudingues o conglomerats que formen la massa principal de la muntanya; tots aquests elements són d'edat terciària i pertanyen al període *eocènic* i *oligocènic*; els bancs, en general, es capfiquen suaument vers el Nord, indicant un aixecament general del terreny pel costat de Migdia.

Pel costat de Manresa, solament es troba el terciari inferior, com a Llevant i a Ponent; més baix d'aquest paral·lel vénen les formacions del terciari mig i superior, el qual vora de la costa és marí.

L'eocènic forma un dipòsit enorme de margues, ja marines ja fluvio-lacustres, conglomerats que tenen la major importància a Montserrat, i arenisques. En la base hi ha una formació roja de margues i arenisques lacustres atribuïda en altre temps al danià o cretàcic superior; en elles es troba un fòssil característic de Ca-

talunya el *Bulimus gerundensis*, Vidal, trobat i descrit de les immediacions de la Font de la Pólvora a Girona. Comença, doncs, la nostra muntanya amb una fase de llac, la vora meridional del qual ve a ésser una línia més o menys sinuosa que, passant per Montserrat, comença més amunt de Girona i acaba més avall de Montblanc, a Tarragona. Aquest llac té poca durada i, promptament, ve dominat per la mar. Essent Montserrat un lloc coster, com també la línia que abans hem assenyalat, aquesta mar es ednomina *Nummulítica* per presentar una mena de fòssils dits *Nummulites* o dinerets a Catalunya.

Els diversos nivells dels temps nummulítics que s'han pogut caracteritzar són el Lutecià, Auversià, Bartonià i Ludià, els quals es troben envers el Nord de Montserrat; el pis més ben representat és el Lutecià. Les torrenteres i planells del cantó de Manresa són llocs rics en fòssils, especialment La Calzina, que ha estat explotada pels nostres aficionats; també resulten interessants les immediacions de la Colònia Puig, on fa poc s'han trobat més de 30 vèrtebres de peix.

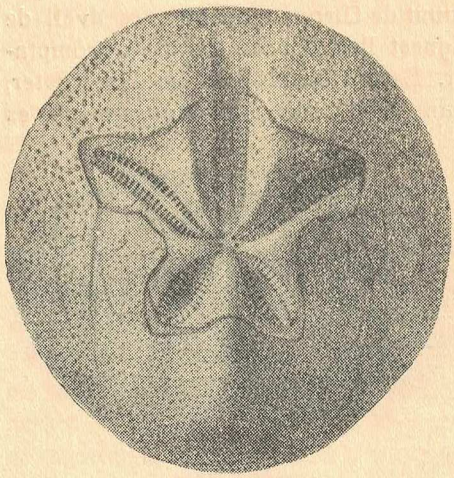

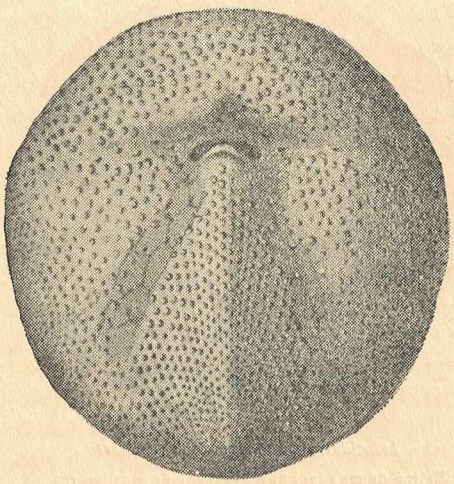
Leiocidaris montserratensis Lambert
Eritzó de mar trobat a l'eocènic de Montserrat.
Descrit i figurat per En Lambert, de París

Existeix una espècie d'equínid nou, descrit per En Lambert amb el nom de *Schizaster montserratensis* i *Leiocidaris montserratensis Lambert.*

En les rodalies del Monestir no s'han trobat fòssils; solament per una vertadera casualitat, cap a l'ermita de Sant Miquel foren

trobades, fa alguns anys, unes impressions en motllo extern de *Melania* que donen lloc a considerar els dipòsits superiors com de l'oligocènic, puix que la constitució petrogràfica dels estrats inferiors és idèntica. En R. Douvillé col·loca la massa principal de pudingues, així com els nivells d'argiles roges, sorres i pudingues baixes, en el Bartonià i Ludià.

Schizaster montserratensis Lambert
Equínid recollit a l'eocènic de La Calzina (Montserrat) vist per sobre i per sota

En iniciar-se el període *oligocènic* va canviant l'aspecte general de la conca de la mar nummulítica, es redueix considerablement en extensió i no es troben en la comarca nivells més superiors als oligocènics.

FORMACIONS SIMILARS

Els conglomerats de l'eocènic i oligocènic tenen una extensió i importància extraordinària, encara que la forma en què es presenten erosionats, és exclusiva de Montserrat; Sant Llorenç del Munt té les mateixes roques, i el seu aspecte morfològic és ben distint. El Montsant, a Tarragona, també ve format per conglomerats, i no té pas l'aire de la nostra muntanya. Gairebé als confins de Catalunya i Aragó, a Horta de Sant Joan, trobem un petit massís que consta de conglomerats. L'aspecte recorda un Montserrat en petit; són les

anomenades Roca Benet. Tots aquests punts vénen al límit meridional de la mar nummulítica.

Pel Nord, també trobem grans masses de conglomerats, però llur edat és, en part, distinta dels de Montserrat. Vénen recobrint l'eocènic, per exemple a Oliana, i formen la vorera septentrional del llac oligocènic. Pegats als massissos cretàcics de la conca de Tremp tenim la pudinga de Palassou, amb intercalacions carbonoses i margoses a Sosis; les sortides dels congostos del Segre i els Nogueres, estan en els conglomerats, i dintre dels massissos secundaris pirenencs tot sovint es troben potents dipòsits de conglomerats transgressius. Els fantàstics vessants del Cardener, més avall de Sant Llorenç dels Piteus, la serra de Busa, i Els Bastets són també de la mateixa roca.

ORÍGEN DELS CONGLOMERATS

Els conglomerats de Montserrat es troben en el mateix lloc on s'han depositat. És un lloc vorer de la mar o llac, segons els temps, on desaiguaven impetuosos corrents o rius, els quals arrossegaven gran quantitat de palets.

Es comprèn la formació dels palets i còdols que integren una gran part de Montserrat, però l'enorme volum o massa que representa és un problema. Els còdols, generalment, són formats amb materials procedents del paleozoic (llicorelles i pedra foguera) i calisses d'edat cretàcica i triàsica. Els primers materials hem vist que formen els fonaments de la muntanya pel cantó d'Olesa, i es disposen en una faixa sensiblement paral·lela a la costa de la que havem anomenat mar nummulítica, i apareix en diversos claps, com a Sant Quintí de Mediona, al Bruc, a Matadepera, etc. Totes aquestes contrades donarien els materials pissarrosos als conglomerats nummulítics.

Els elements calissos d'edat triàsica, els proporcionarien les serres triàsiques properes que trobem al peu mateix de Montserrat, a Olesa, Collbató, al NE. per Matadepera i al SE. per Capellades i serres de la Llacuna. Els materials quarsosos poden procedir en part dels conglomerats de la base del triàsic, que trobem també a Olesa en disposició vertical, els quals tenen una gran importància i espessor, per exemple a Brugués on formen el conegut pont natural en les proximitats de l'ermita.

El cretàcic on predominen en gran part els bancs calcaris, que són els més allunyats de Montserrat, predominen actualment vers

el SO. i formen el massís de Garraf: aquest donaria també un gran volum de pedra rodada al Montserrat.

Per l'actual relleu de les nostres muntanyes costeres el transport de material és, generalment, petit. Aquest és de petites dimensions: sorres i elements encara més fins.

Per a l'acumulació de grans blocs en l'emplaçament de l'actual Montserrat fou necessari, en el temps de la seva formació, que els massissos que vorejaven la mar fossin molt més alts que no pas els actuals punts d'on procedeixen les roques; a mes, que les precipitacions atmosfèriques fossin abundants per a alimentar grans i impetuosos corrents que arrosseguessin gran quantitat de pedra, a semblança del que actualment passa amb les avingudes dels rius, que sembren de còdols els conreus emplaçats a la sortida dels congostos. Uns 40 quilòmetres separaran actualment la nostra muntanya de l'actual Mediterrània. En els temps nummulítics la terra ferma no acabava a Barcelona, sinó que formava relleus molt elevats i extensos d'on descendien les aigües. Aquest massís s'enfonsà en el miocènic i pliocènic en tal forma, que al nivell de Barcelona no vèiem més que el vessant NO., que forma el Tibidabo. Aquesta terra ferma s'unia probablement als Monts Maures i a Còrsega; és a dir, a la zona pirenaica. Aquesta hipòtesi està d'acord en tot cas, amb la gran analogia constatada fins aquí en les sèries sedimentàries dels Pireneus, Muntanya Negra i de Catalunya. Com diu En Douvillé, suposada aquesta extensió del continent vers Llevant, és possible l'existència de grans rius, que baixarien cap a Ponent i ajudarien molt els treballs d'erosió i transport de materials detrítics arrabassats en llurs conques.

Realitzat el transport, sorgeix una altra dificultat, ja que el continuat trasllat arribaria a emplenar la mar, i els dipòsits, actualment, tenen més de 1.000 metres d'espessor. A una vorera encinglerada es correspon una mar de gran profunditat, i, a voltes, resulta difícil d'explicar la presència d'alts massissos en les proximitats de costes planeres, com tenim, per exemple, amb el Montsià de més de 700 metres d'altitud, junt a la incomparable badia dels Alfacs, el fons de la qual es pot veure en molts quilòmetres de mar planera, en la qual cosa té molta influència el delta de l'Ebre. És de suposar que a Montserrat la mar tindria gran profunditat, encara que no arribés als 1.000 metres. Com que les línies de la costa no són constants, podia molt bé anar-se emplenant i abaixant secularment el fons, juntament amb el massís que li donava materials, ja que no és raonat emplaçar aquí un geosinclinal l'àrea del

qual anés anegant-se gradualment al pes dels sediments com s'ha comprovat en els grans geosinclinals secundaris i en la història de la Thetis, de la què nostra Mediterrània és una insignificant romanalla.

AIXECAMENT DE MONTSERRAT

Formada ja la nostra muntanya en el si de la mar, resten avui els seus encinglerats cims a més de 1.200 metres sobre el seu nivell. L'aixecament d'aquestes terres té lloc poc després de llur formació dintre del terciari mitjà, quan tot Catalunya resta gairebé terra ferma i es retiren les aigües del seu interior per formar un llac de grans dimensions, de Vic a Bascònia, gairebé de 400 quilòmetres de llargària per uns 50 en la part més estreta, de Manresa a Berga.

La presència d'aquest llac en els cims de Montserrat, ve comprovada per la troballa de *Melania* que tant abunda en els sediments de la conca, i mostren el trànsit de formació marina a plenament lacustre.

Els sediments d'aquest llac han estat recentment objecte de metòdiques observacions, ja que en la seva part central presenta potents concentracions de sals potàssiques, avui en plena explotació a Súria i Cardona. Eixugat aquest llac, ve l'aixecament de tota la conca entre l'oligocènic mitjà i el miocènic, i els antics dominis de la mar eocènica són enlairats més enllà dels 3.000 metres, com succeeix al Montperdut, en els cims del qual s'han trobat les mateixes capes de la mar nummulítica, que banyava les rodalies de Montserrat. Aquest aixecament pausat, en diverses etapes, és el que ha donat per resultat l'emersió de gairebé tota la terra ferma del nostre Principat, i ha restat sempre emergida des dels temps paleozoics, la cadena costera catalana que anà guanyant terra després del secundari, així com les serres de l'Oest d'Aragó, la història geològica de la qual és la mateixa que la de la terra catalana, que formaren un tot indivisible en els temps geològics.

DURACIÓ DE MONTSERRAT

Una muntanya de tan diversos aspectes com Montserrat està condemnada a desaparèixer per l'acció dels mateixos agents que l'originaren. Les seves entranyes han estat ja rosegades amb la formació de les coves i avencs, escampats per les seves rodalies, sense, però, que sigui un perill per a l'estimbament de la serralada, com inútilment demostrà En Vidal, ja que l'acció de l'aigua sub-

terrània té, en els nostres temps, una vàlua gairebé nulla. Però els agents atmosfèrics actuals van modelant contínuament tota la massa muntanyosa, i transporten insensiblement tots els elements fins a la mar. Encara tenim Montserrat per molts mils de segles, i mentre a la terra catalana perduri Montserrat, serà la seva guia, i en ella brillarà l'Estel que volgué romandre al bell cim d'aquests turons: la Verge de Montserrat.

MN. J. R. BATALLER

Madrid, agost de 1931.

Montserrat en el segle xv

FERRER, BOIL I COLOM

EL Monestir de Montserrat fou elevat a Abadia en 1409. El seu primer abat fou el P. Marc de Villalba. N'Alfons V d'Aragó volgué reformar l'orde monàstic, i en 1440, va trametre des de Nàpols altres monjos benets, amb el seu abat Antoni d'Avinyó, els quals pertanyien al monestir de Montecasino. Però com que no donà resultat aquesta reforma, es procedí, en 1448, a nomenar un nou abat, de família catalana, el qual fou el doctor en lleis Fra Antoni-Pere Ferrer.

L'abat Fra Antoni-Pere Ferrer fou la figura més important que tingué el Monestir de Montserrat en el segle xv. Ultra doctor, fou diplomàtic i guerrer. Gosà de l'amistat personal dels Papes Nicolau V i Calixte III, els quals l'afavoriren molt. N'Alfons V d'Aragó el nomenà Conseller reial, i D. Joan II, bibliotecari; més tard obtingué el nomenament de Canceller de Catalunya.

En 1456, el Papa Calixte II el nomenà per tal que comandés una galera pontifícia contra els turcs. En 1460, fou elegit diputat eclesiàstic per demanar la llibertat de D. Carles d'Aragó, Príncep de Viana, al qual acollí al Monestir, on s'havia traslladat per tal de demanar la protecció de la Verge. Pres després aquest príncep en les Corts de Lleida, i mort pel verí en 1461, els seus defensors, els catalans, declararen la guerra al rei D. Joan II, son pare, enemic de Catalunya, i s'inicià una campanya de llarga duració. Entre els principals elements catalans es comptava amb l'abat Ferrer i la comunitat montserratina.

Hom conta que, després de mort el Príncep de Viana en 1461, el seu germanastre, el Príncep D. Ferran (més tard D. Ferran II d'Aragó), anà a visitar el Monestir de Montserrat, però no fou ben rebut, i el Príncep quedà molt disgustat de la visita. Al poc temps d'aquesta, en 1462, fou quan Catalunya va proclamar D. Enric IV de Castella, cunyat del difunt Príncep de Viana. Entre els directors d'aquest moviment, s'esmenta el diputat abat Ferrer, el qual va disposar l'amurallament i fortificació del Monestir. Dirigí el moviment bèl·lic des de Barcelona, en la qual cosa el secundaren els germans Colom. En 1463, en la galera del Comte de Pallars, l'abat fou enviat en ambaixada prop de Lluís XI de França, per tal de donar solució a la guerra de Catalunya; però, no havent complagut la solució, Catalunya, en 1464, proclamà D. Pere de Portugal, nét de l'últim comte d'Urgell.

D. Pere de Portugal rebé l'adhesió de l'abat Ferrer i del Monestir, als quals, en aquest any, va donar els senyorius de Castellgalí i Castellolí. En la batalla de Calaf, que tingué D. Pere contra D. Joan II, estigué el primer a punt de perdre la vida; com que va encomanar-se a la Verge de Montserrat o «La Madona Bruna», després anà a ofrenar-li una magnífica creu d'or amb moltes pedres precioses, que havia pertangut al Comte de Foix. Mancant, més tard, recursos per a continuar la guerra, D. Pere va enviar, com de la seva confiança, l'abat Ferrer a Lisboa, perquè els demanés al seu cosí Alfons V de Portugal; però havent mort D. Pere en 1466, aquesta gestió no tingué efecte, i Catalunya va proclamar D. Renat, Duc d'Anjou i Comte de Provença.

D. Renat d'Anjou, per la seva edat avançada, va enviar, per prosseguir la campanya, el seu fill Joan, Duc de Lorena, anomenat també de Calàbria. Eren ambdós molt devots de la Verge de Montserrat i amics de l'abat Ferrer, al qual, en 1469, nomenaren Conseller reial i Canceller de Catalunya. L'abat seguí el partit d'aquests, fins que, en 1471, caigué presoner de Joan II, el qual el desterrà a Marsella, on morí l'any següent. Part d'aquests antecedents són tractats extensament per l'erudit P. Albareda en la seva magnífica obra *Història de Montserrat.*

Altres historiadors diuen que, a conseqüència d'anar-se entebionant els ànims bèl·lics per tan llarga lluita, va tractar-se per un grup de catalans de fer les paus, a la qual cosa s'oposaren els intransigents. Es comptava entre els primers el bisbe Joan Margarit, de Girona; el general Pere-Joan Ferrer (nebot de l'abat); el batlle Joan Sarriera, i altres, els quals, en 1471, realitzaren llur in-

tent i reconegueren D. Joan II; aquest, per aquesta raó, va conservar llurs béns i reconegué llurs dignitats. Però, havent sospitat quelcom d'això D. Joan de Lorena, pogué empresonar l'abat Ferrer i el seu germà Antic Ferrer, i va confinar-los als seus dominis de Provença, o a la seva capital Marsella, on l'abat morí en 1472.

El successor de l'abat Ferrer al Monestir de Montserrat, en 1472, fou el cardenal Julià della Rovere, més tard, en 1503, Papa Juli II, el qual hi posà un abat comanditari. Després, en 1483, en la mateixa forma, nomenà Fra Joan de Peralta, el qual resistí tot el que pogué per mantenir-se en el càrrec, del que hom el volia treure.

Com a detalls de la família de l'abat Ferrer, pot dir-se que fou fill de Bernat Ferrer, ciutadà de Barcelona, el qual tingué la seva casa al carrer Ample. La seva família tingué la sepultura al proper Monestir de Fra-Menors, de Sant Francesc. Aquest Bernat Ferrer testà en 1425, i va nomenar hereus els seus dos néts majors (ja orfes de pares) Bernat-Bartomeu Ferrer i Tàrrega, senyor de Bellvei, i Pere-Joan Ferrer i Des-Torrent, senyor que fou de Maresma, els quals eren fills de Bernat Ferrer, senyor de Bellvei, i de Pere-Joan Ferrer, senyor de Burriac, respectivament.

Els fills coneguts de l'esmentat Bernat Ferrer, germans de l'abat Antoni-Pere, foren:

I. Bartomeu Ferrer, que navegà fins a Damasc. Va casar-se amb Maria de Tàrrega, senyora de Bellvei, i morí sobre el 1420. Deixà per hereu el seu fill Bernat-Bartomeu Ferrer i Tàrrega, senyor de Bellvei, el qual es va casar amb Catarina d'Olivella a l'any 1440. En el contracte matrimonial intervingueren els seus parents Pere-Joan Ferrer, Antic Ferrer (oncle), Rafel Ferrer, tresorer, Joan de Marimon, i d'altres. En l'època de la guerra del Príncep de Viana, intervingué a favor d'aquest, i després fou confiscat per Joan II. El seu fill Bernat Ferrer i Olivella, per mitjà dels seus parents, el general Ferrer, el batlle Sarriera, el mestre Despuig, i d'altres, aconseguí la devolució dels béns confiscats.

II. Pere-Joan Ferrer, senyor de Burriac, fou el pare de Pere-Joan Ferrer i Des-Torrent, senyor de Maresma, general de les forces catalanes contra D. Joan II fins al 1471, en què se sotmeté a aquest i seguí a les seves ordres. Fou casat amb Leonor Sarriera, germana del batlle Joan Sarriera i Coloma. Aquest batlle, en el seu testament, atorgat en 1509, va nomenar marmessors l'infant don Enric d'Aragó, duc de Segorb i virrei de Catalunya, el seu cunyat Pere-Joan Ferrer, i el cosí d'aquest Galceran Ferrer i Gualbes, que

era el regent de la Batllia general de Catalunya. El general Ferrer tingué la seva casa al carrer de Mercaders, de Barcelona, i degué ésser el pare de Jaume Ferrer, el qual fou escrivà de la Cancelleria de Catalunya i hereu de l'esmentada casa en 1492, i d'Eufresina esposa de Joan Despuig.

III. Antic Ferrer, en 1460 i 1463, fou diputat militar, i en 1466 substituïa el seu nebot, el general Pere-Joan Ferrer, en la direcció de la campanya de Girona. En 1471 fou confinat a Marsella amb el seu germà l'abat Ferrer. Després fou Agutzil reial. En 1475 atorgà el seu testament a profit del seu fill Galceran Ferrer i Gualbes, el qual fou regent de la Batllia de Catalunya. Aquest Galceran va casar-se amb Isabel Colom, filla de Joan-Guillem. Fou el marmessor del batlle Joan Sarriera, i de Jaume Colom i Alós, cosí germà del seu sogre anomenat Joan-Guillem Colom. Entre els germans de l'esmentat Galceran Ferrer, se cita a Francesc, que sembla que fou ambaixador a Roma en 1459, per tal de tractar de la guerra contra els turcs; a Joan, Miquel i Jaume. Aquest Jaume pot haver estat el cosmògraf Jaume Ferrer, nascut a Blanes (junt al Maresma), el qual, en 1493, deia que feia trenta-tres anys que navegava, o sigui, des de 1460, època de la guerra catalana. Després va anar a Sicília, país de refugi dels insubmisos catalans que seguiren el comte de Mòdica, D. Joan Cabrera i Pradés, mort en 1474.

IV. També sembla un altre germà En Rafel Ferrer, el qual fou cònsol de Barcelona a Alexandria i ambaixador prop del sultà d'Egipte en 1431. Del 1443 al 1444 fou Tresorer reial de Catalunya. Vivia al carrer de Viladecols, on tenia la Tresoreria. Hom creu que aquest era el pare de Bartomeu Ferrer, depositari de la bandera catalana en 1463, i que en 1496 era Tresorer de Catalunya; i de Pere Ferrer, cap de les forces de Montserrat en 1463, i als quals se'ls diu nebots de l'abat Ferrer. Així mateix sembla ésser germà d'aquests N'Antoni Ferrer, el qual, en 1450, va anar a la guerra de Nàpols, i fou diputat en 1460.

Per relació de família també pot citar-se a D. Fadric de Cabrera i Colom, fill d'Antic (aquest, nét de l'esmentat comte de Mòdica), i d'Anna Colom, la qual era germana de la ja referida Isabel, esposa de Galceran Ferrer i Gualbes. És dir, que D. Fadric de Cabrera i Colom era nebot polític de Galceran Ferrer, nebot de l'abat. D. Fadric, en el seu testament, va disposar que se celebressin cent misses en commemoració de *Sant Cristòfol* de l'altar major de Nostra Senyora de Montserrat.

EL PARE BOIL

Com ja s'ha dit, el Príncep, més tard rei D. Ferran II, no quedà satisfet de la seva visita al Monestir de Montserrat en 1461. Després del 1483, essent ja rei, tractà de donar el Monestir als monjos de Sant Benet el Reial, de Valladolid; però en ésser rebuts per l'abat Peralta, aquest els reexpedí a llur procedència.

Aquest fet, que degué molestar D. Ferran, degué fer canviar el seu pla *polític*. Nomenà l'abat Peralta bisbe de Vic, i així el separà de la comunitat. Després, al segon, que ho era el P. Bernat Boil, va nomenar-lo Patriarca de les Índies, on l'envià amb els altres frares que cregué convenient. Un autor diu que d'aquesta manera *expulsà* els frares per no tornar-los a veure més, com així succeí, puix que gairebé tots moriren en aquelles terres.

El senyor Ulloa descobrí entre aquests frares un tal P. Ramon Pons, el qual, en 1469, havia pres part en la guerra catalana contra D. Joan II, la qual cosa no és d'estranyar, puix que tot el Monestir seguí la política de l'abat Ferrer. Una vegada eliminats els monjos de Montserrat, el rei va lliurar el convent als monjos de Sant Benet, de Valladolid, els quals sembla que en prengueren possessió, alesho-res sense resistència, el 28 de juny de 1493. Es nomenà primer Prior al Pare Garcia de Cisneros, cosí del cardenal del mateix cognom.

El mentat P. Boil, era natural de Tarragona. Hom diu que en 1479 era capità de galera, i que en 1480 va fer-se ermità de Montser-rat. En 1493 va anar a les Índies com a primer Patriarca, d'on re-tornà en 1494. En 1498 fou nomenat abat de Sant Miquel de Cuixà, on morí en 1520. A les Índies va fundar la primera església, la qual dedicà a Nostra Senyora de Montserrat, Patrona de Catalu-nya; la segona, a Santa Tecla, Patrona de Tarragona, i la tercera, a Santa Eulàlia, Patrona de Barcelona.

Hi hagué un altre P. Bernat Boil, oncle de l'anterior, i també monjo de Montserrat, que fou ambaixador a França, on co-negué Sant Francesc de Paula, fundador de l'orde dels Mínims franciscans, el qual nomenà Boil primer provincial a Espanya. Aquest morí en 1500.

L'ALMIRALL COLOM

El 3 d'abril de 1493, l'historiador montserratí En Serra i Pos-tius refereix que arribà a Barcelona l'almirall Cristòfol Colom, des-prés d'haver descobert les Índies. Qualifica l'almirall de procedent

de família originària de Catalunya i molt devot de la Verge de Montserrat, del monestir de la qual sortiren els primers apòstols de les Índies. Portà sis indis que foren batejats a la catedral. Del primer or que va portar fou regalat un *gran calze* a la Verge de Montserrat, que el va portar D. Enric d'Aragó, duc de Segorb. Arribà el descobridor, per terra, i a la fama de tan afortunat baró quedaren desertes les poblacions i poblats els camins, solament per veure'l. Poques vegades s'havia vist Barcelona amb tanta de multitud, com en aquesta ocasió. Els carrers, les finestres i fins les teulades estaven curulles de gent, admirada de veure l'almirall de les Índies i les diverses coses que portava, mai no vistes a Europa.

Els reis reberen Colom en un cadafal públic. Aquest anava acompanyat de molta noblesa, de l'estranger i del país. Li feren grans honors; el rei el portava al seu costat quan sortia a passejar a cavall per la ciutat. Els grans de la Cort i la noblesa catalana, el convidaven als àpats i el festejaven molt. Pocs dies abans de sortir els reis de Barcelona, els indis foren batejats a la catedral i aquells foren llurs padrins. Després, l'autor al·ludit, s'estén en la intervenció del Papa Alexandre VI, i la dels sacerdots montserratins que anaren a les Índies en el segon viatge.

El mateix autor tracta de la mort de l'almirall en 1506, i diu: en aquest any morí Cristòfol Colom, i no Colon com pronuncien els castellans, l'*m* per *n*, puix que el cognom era Colom, i originari de Catalunya; els francesos l'anomenaven Colomb, els italians Colombo, els quals mots tenen el mateix significat que Colom, cognom català. S'assolí el descobriment de les Índies per mitjà d'un mariner català, i amb l'ajut de Maria Santíssima.

E. MITJANA DE LAS DOBLAS

30 - VI - 1931.

El viatge a Montserrat de R. Linzmeyer

LA literatura que recull les impressions de viatgers estrangers que durant el curs dels segles han passat per Montserrat és altament suggestiva. Llàstima que aquestes memòries tan interessants, sovint no s'han donat a l'estampa; resten perdudes en recons de Biblioteques o Col·leccions particulars, i gràcies que no hagin des-aparegut per sempre.

L'eruditíssim Professor italià Artur Farinelli en els seus nombrosos treballs bibliogràfics ha assenyalat un nombre remarcable de monografies, en les quals es llegeixen descripcions i impressions de la meravellosa Muntanya catalana dignes d'estudi. L'escorcoll d'Arxius i Biblioteques, però, forneix sempre nou material a aquest sector inesgotable de la Bibliografia montserratina. Parlem avui del viatger Rupert Linzmeyer.

El cas Linzmeyer és molt especial. Fins ara els viatgers que han narrat llurs impressions a Montserrat eren viatgers en el sentit estricte del mot; havien pujat la nostra Muntanya, havien romàs al Monestir unes hores, al màxim un parell de dies, i, en estil epistolar o descriptiu, havien consignat les impressions rebudes. Linzmeyer restà set anys al Monestir, i és després d'aquest llarg sojorn que es decidí a publicar una obreta referent a Montserrat.

Havia vingut de Praga vers el 1770. Era monjo del Monestir d'Emaus, fundació montserratina del segle XVII, però no existia entre ambdós monestirs intercanvi d'individus, com sigui que Emaus no solament era del tot independent de Montserrat, sinó que fins formava part d'una Congregació benedictina diversa. Ignorem els motius de la vinguda al nostre Monestir d'aquest monjo txec; no fóra gens d'estrany que Montserrat hagués demanat i obtingut d'Emaus un subjecte expert en les llengües de l'Europa central per mor d'exercir el càrrec de confessor de la gent d'aquells països que visitaven el Santuari català no infreqüentment en aquesta època.

R. Linzmeyer tot just d'arribat al nostre Monestir restà fondament colpit de la Muntanya, del Santuari, de les Ermites i de llurs Ermitans, i no tardà gaire en buidar les seves impressions en una extensa lletra que trameté als seus germans de Praga. Pensem publicar algun dia íntegrament aquest interessant escrit, servat a l'Arxiu d'Emaus i que resta encara inèdit.

Retornat a la seva terra, Linzmeyer donà aviat a la premsa una obreta sobre Montserrat. Aquest llibre és d'una raretat extrema. Únicament a Praga ens ha estat possible de trobar-ne un exemplar, imprès a la Capital de Bohèmia, ornat d'una vista de conjunt de la nostra Muntanya força interessant. El títol es el següent:

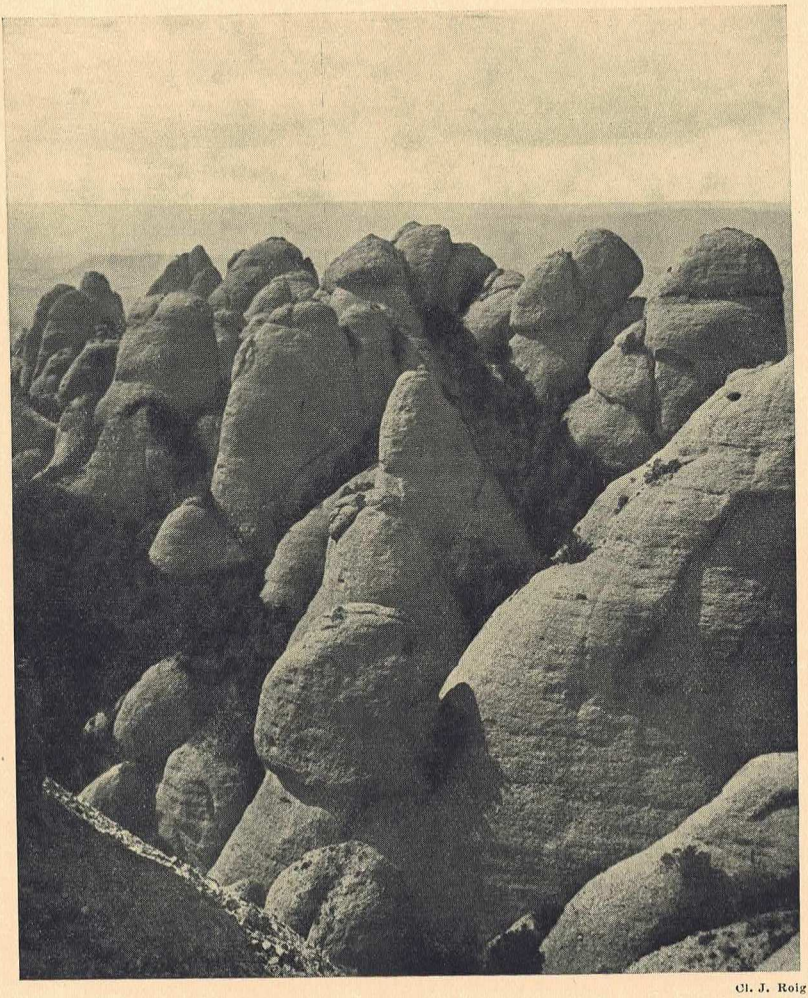
Neue Beschreibung des Weltberuehmten spanichen Bergs Montserrat, und dessen Kloster samt deren dreyzehen Einsiedeleyen, so nach dem Spanischen in das Deutche versetzt, und mit heilsamen Sittenlehren vermengt Worden. Durch P. Rupert Linzmeyer, Ordens des heiligen Benedikt, der nemlichen Monserraten-

Cl. J. Norell

Medalla de vermell — Processó

Del concurs «Montserrat vist pels excursionistes». Lema «Corpus de Montserrat»

Cl. J. Roig

MEDALLA D'ARGENT
DEL CONCURS «MONTSERRAT VIST PELS EXCURSIONISTES». SOTA ELS FRARES ENCANTATS
LEMA «DOCUMENTAL»

ser Versammlung zu Prag in dem Kaiserlichen Stift Emmaus Profes. Prag, gedruckt bey Johanna Pruschin Wittib, 1777.

Malgrat la modesta declaració de l'Autor que voldria fer creure en una versió de l'espanyol, la seva obra és original, llevat el capítol segon, destinat a la narració de la llegenda gariniana i troballa de la Imatge. Aquesta *Beschreibung* és dividida en dues parts: la primera comprèn pròpiament la *descripció* de la muntanya i dels seus camins, parla de l'Església, del Monestir, de la vida que en ell menen els Monjos; la segona és totalment destinada a les Ermites i als Ermitans montserratins.

L'autor endevina que moltes de les coses narrades causaran admiració als seus lectors i els prevé en el Pròleg: «Hom podrà ben creure tot el que en aquest llibre és contingut, puix que jo mateix durant set anys he viscut com un dels seus monjos, i res no escriuré que no hagin vist els meus ulls».

Cal dir que el P. Linzmeyer ha restat fidel a la seva promesa; sumament meticulós, mesura de vegades fins els pams de les sales que descriu, i procura no oblidar res d'importància. Ens parla de la *schoene und reiche Apotheken* que es trobava tot just d'entrar al Monestir, a mà dreta, i ens precisa els honoraris que el Monestir pagava al metge. No deixa d'indicar-nos que davant de la farmàcia hi havia la sala destinada a la venda d'imatges de la Verge, cors, que els pelegrins presentaven a l'Església com ex-vots, etc.

La Història completa de Montserrat en arribar al segle XVIII, caldrà que tingui present els detalls que proporciona la fins ara desconeguda obreta del P. Rupert Linzmeyer. La seva llarga estada al nostre Monestir i la cura escrupolosa esmerçada en descriure els més petits detalls, garanteixen a bastament la veracitat de les coses per ell presenciades.

DOM ANSELM M. ALBAREDA O.S.B.

Els camins de Collbató a Montserrat i a Sant Jeroni

EN començar el recompte d'aquests camins per la banda del Llobregat, i seguint pel peu de la muntanya cap a Can Massana, el primer que es troba és el que se'n diu camí del Forat.

És el més directe per a anar al Monestir des d'Esparraguera, El Puig, Olesa i La Puda, passant per l'ermita de Santa Margarida, sospesa sobre l'abisme del riu, i pel Cairat i Can Sunyol.

Travessa la carretera de Collbató a Monistrol prop de la fita del quilòmetre 3 i en el primer terç del 4. El trencall s'enfila sobre el marge de la carretera; és fàcil de conèixer, perquè així que hom hi és, troba una barraca d'obra que mostra, esgrafiada, la inscripció «1901». La barraca és de teulada enrajolada i plana.

El camí li passa per la porta, la volta per darrera, s'endinsa per un antic i erm oliverar i ben aviat es desenrotlla en algunes zigazagues. Al cap de poca estona, en encarar-se amb el rocatam de la muntanya, s'enfila abisme amunt per mitjà d'una escala de 153 graons de maó, amb petits espais entremig.

En arribar a dalt, i en trobar de nou un oliverar, segueix pocs metres gairebé horitzontalment en direcció a Llevant. De seguida travessa les oliveres, també ermes, segueix detrurerament una petita i poc pronunciada esquena d'ase i, en tres o quatre minuts, assoleix el camí que, des del Monestir, mena a les coves del Salitre o de Mansuet. Si se segueix per l'esquerra, es torna a Collbató (la volta completa, amb el tros de carretera i tot, suposa una hora i mitja), i seguint-lo per la dreta es va a Montserrat.

D'aquest camí del Forat, quan s'ha acabat l'escala i el petit tros gairebé horitzontal al capdamunt, surt un corriol, avui bastant perdut, que dóna la volta a la muntanya a mig aire per sota la cova de la Mare de Déu, en direcció a Monistrol. És un corriol poc freqüentat i perdedor, el qual travessa algun tros de bosc ben agradable.

El segon camí parteix de Collbató, i és el de les Coves. Surt de la plaça del poble en direcció nord; baixa ràpidament fins a travessar el torrent de la Salut; passa pel peu del turonet de l'ermita d'aquest nom, i de seguida emprèn la pujada per entremig dels oliverars, aquests ben conreats, fins al peu de la roca.

L'ermita de la Salut és una de les que volten la muntanya des de segles enrera. La construcció, d'un sol cos i sense cap relleu, era molt pobra fins fa pocs anys, que el rector de Collbató, Mossèn Josep Nosàs, antecessor del regent actual, la va millorar. La millora consistí en destinar l'edifici vell a sagristia i bastir-n'hi un d'adossat, en sentit perpendicular, el qual és la capella nova de majors dimensions, però amb materials dels que ara s'estilen, emmotllats de guix i enrajolats ciutadans.

S'hi fa un aplec anyal el dilluns de Pasqua florida, molt concorregut dels pobles del voltant; i durant l'any hi són celebrades freqüentment misses de devoció. Seguint el minúscul torrent aigües avall, a un centenar de metres després de travessar la carretera, hi ha una font anomenada també de la Salut, però que, malgrat el nom, no té relació amb l'ermita. És l'única font de raig abundós del terme de Collbató, i la seva aigua, crua, salabrosa i impotable, solament és utilizable per a regar uns petits hortets.

Quan el camí arriba a la roca, aquesta és tan vertical i impracticable que, sobtadament, es transforma en una escala. És una escala de maó, dreta com un fust, de 59 graons alts i molt estrets, i tan penjada que la major part de vianants només la poden baixar d'esquena i amb l'esglai al cos. Fins fa pocs anys, cinquanta o seixanta metres més amunt, era completada per una altra de més curta, la qual ha estat suprimida per un pas nou a la roca.

L'Estat, ensenyorit de les coves, o pròpiament de la cova de Mansuet, la té arrendada al propietari de Can Pepa, de Collbató, d'altre nom Fonda de les Coves. Aquest, en renovar el contracte, es va proposar fer practicable el pas per a les cavalleries en tota la seva extensió, i emprengué unes obres, les quals quedaren aturades a l'escala dels 59 graons.

Quan el camí és dalt de l'escala, segueix amunt en petit pendent i ben aviat passa pel peu de l'entrada de les coves. És un camí que consisteix tot ell en una monumental escalinata de dos graons. Des del torrent de la Salut, prop de l'entrada de les coves, és de pendent molt pronunciat; de sota l'entrada fins a un parell de cents metres després d'haver recollit el camí del Forat, és sensiblement pla; allà s'enfila sobre unes noves cingleres, en pronunciades i cansades ziga-zagues; en ésser dalt travessa una clapa de bosc magnífic, de pla en pla, sota mateix de la cova de la Mare de Déu; queda confós amb el camí dels Misteris, i en arribar al primer, una altra vegada ha de començar les ziga-zagues per tal de salvar la pujada fins al Monestir.

El camí de les Coves avui és el que reuneix millors condicions per a anar de Collbató a Montserrat a peu: la pujada fins a l'escala no és desmesurada. Després segueix sempre a mitja muntanya, sobre una coronisa de molt bona vista; i amb una estrebada, que si bé és forta, té l'avantatge d'ésser bonica, arriba a un altre camí pla o de poc pendent que passa pel davant de l'estació del funicular de Montserrat a la Cova. Amb set quarts de caminar, sense gran fatiga, s'arriba a la porta del Monestir.

D'aquest camí, en surten altres dos dels més típicament difícils i dreturers de la muntanya.

Així que ha passat per la porta de les coves de Mansuet, en memòria de l'ardit minyó que hi féu estada durant la guerra napoleònica, es bifurca a mà esquerra en un corriol estretíssim i molt sovint penjat sobre la roca nua, el qual, després de passar com pot una estreta canal per un relleix, intenta travessar el gran espadat del turó que caracteritza la muntanya per aquella banda. S'ha de dir que intenta fer-ho, puix que arriba un moment que la configuració de les roques mata el relleix completament; no queda ni pols de terra ni esquerda on el matoll pugui endinsar la rel, i el vianant troba el pas tancat per una prominència corbada enfora. Per passar cal arrapar-se a la roca amb les mans, com abraçant-s'hi, llançar el peu dret enfora, afermar-lo en una petita pedra que aquest ha de tantejar a l'altra banda, i, en tenir-lo ferm, desprendre el peu esquerre i projectar el cos cap al dret.

La maniobra no és fàcil ni exempta de perill; és a dir, resulta una greu temeritat perquè s'ha de fer tenint a sota un espadat a plom de més de 200 metres; el qui caigués no pararia fins a la carretera, on arribaria trossejat.

Malgrat això, aquest camí ha estat una de les tradicionals dreceres dels de Collbató per a pujar al Monestir i per a anar en cerca d'eixams d'abelles o a treure mel d'alguna arnera perduda entre els estimballs montserratins. Per aquest pas, anomenat Pas de la Panxa, per la forma de la roca que l'obstrueix, han transitat tranquil·lament bon nombre d'homes amb el sac, l'olla del fum i una plàtera de bresques, fent filigranes d'equilibri.

Al present es pot dir que aquest camí està perdut. En passar-hi, fa temps, amb el veí de Collbató, N'Anton Jorba, i Mossèn Josep Bonet, no trobàrem rastre fressat i, en haver tombat el pas difícil, quedàrem presoners del matossall, al fons del torrent de Sant Joan.

El mateix camí de les coves, un xic més enllà d'aquest trencall, en troba un altre, també dels més típics de la muntanya. És el que porta el nom de camí del pas de la Barra. Es troba quan el camí de les Coves fa una petita inflexió per travessar el jaç escanyolit i secaner del torrent de Sant Joan. En aquest punt, el torrentet s'endinsa vuit o deu metres en l'engorjat estretíssim que ofeguen les penyes. El jaç és tan estret que, sobtadament, queda tancat per un estimball de roques amuntegades les unes sobre de les altres, en forma que tot el trau que deixen per l'aigua, en els pocs dies

que s'hi assaja a córrer, que són els de gran tempesta a l'estiu, és un forat pel qual passa just el cos d'un home. Els vells utilitzaven aquest forat per fer una gran drecera, i d'això ve el nom del camí, perquè no és possible passar-hi sense l'ajut d'una barra. Era posada travessera a la part superior del forat; per passar-hi el vianant ha de fer l'ascensió de l'alçària d'un parell d'estatures humanes estintolant l'esquena en la roca llisa, de l'una banda, i els peus en la d'enfront, i, fet un seguit de contraccions que el pugen pam a pam, a la fi ha d'estendre un braç, agafar-se a la barra travessera i, amb un esforç final, pujar tot el cos fins a eixir-lo totalment del forat.

Aquest camí, també segueix pel fons embrossat del torrent. També era ardidament utilitzat; avui, però, és impracticable perquè la barra, que solia ésser un triat tany d'alzina tendral, s'ha podrit i no ha estat substituïda.

Les facilitats que representen el telèfon i l'automòbil, han anorreat aquestes i les altres dreceres que els vells havien seguit. La mateixa fi ha tingut, per exemple, la que surt del peu de l'ermita de la Salut, i que segueix una de les canals que conflueixen al torrent d'aquest nom, per assolir el camí de les Voltes quan arriba al lloc anomenat La Bateria. Encara hi ha, perduda entre el brossam i les arinjoleres, una petita graonada tallada a la roca viva, que Déu sàp quants anys fa que ningú no ha trepitjat.

El camí de les Voltes és el camí per excel·lència per a pujar a Montserrat, i bé es pot dir l'únic històricament. Almenys és tan antic com el culte dalt de la muntanya. Ha vist passar reis i prínceps, grans generals, sants, emperadors, cabdills i els pelegrinatges d'un rengle de centúries.

Surt del poble de Collbató pel carrer que el forma, en direcció a Ponent. Segueix entre oliverars i ametllers fins que, a menys de mig quilòmetre de la darrera casa, deixa el camí de carro i trenca a la dreta per enfilar-se de seguida muntanya amunt. Puja suaument fent grans voltes i contravoltes, que li donen el nom, i se situa a sobre de Collbató a una alçària de més de tres-cents metres, al lloc anomenat de la roca dels Polls. Al peu d'aquesta roca fa de bon prendre l'alenada; els traginers menadors de les cavalleries solien distreure el vianant dient-li que si hi apropava bé l'orella sentiria piular una llocada o bé la cantúria dels escolans de l'escolania, i quan la hi tenia aplacada li donaven suaument un cop, que posava la broma al descobert.

Poc després d'aquesta roca, el camí deixa la vista de Collbató i agafa el vessant del torrent de Sant Joan. El lloc, que ve a plom sobre del poble, s'anomena La Bateria perquè els francesos, en la guerra napoleònica, hi posaren uns canons per dominar-lo.

Un altre dels seus llocs típics, és el de la Font Freda, situada en un coster fatigós de pujar. Consisteix en un portalet de pedra, aparedat fa algunes centúries. Un altre temps, el portalet cobria una font tan fresca i regalada que temptava el vianant. Diu que produïa un gran nombre de trastorns, perquè els vianants hi bevien estant acalorats, i els monjos es decidiren a inutilitzar-la.

Tot i tractar-se del camí que ha estat més transitat, és més llarg i fatigós que els altres; li ho fa el mateix desig de matar-li les costes pronunciades, puix que, per tal d'aconseguir-ho, s'ha d'estendre molt, i malgrat això no pot evitar que es desenrotlli en constants pendents.

L'última pujada s'acaba en trobar l'ermita de Sant Miquel; en ésser-hi es veu de cop i volta el Monestir; és per tant, el lloc on tot fent via, hom resa o canta la «Salve», cosa que s'acostuma fer en albirar per primera vegada la muntanya o el Monestir.

Els collbatonins, diuen d'aquest camí, que té un tros tan perillós que segons en quin temps, especialment de nit, no es decidirien a passar-lo. És el tros que, aparentment, ho és menys, o sigui, entre el Monestir i l'ermita; la raó que donen és que a les seves voreres hi ha un nombre d'amagatalls que no es troben en els altres trams.

Aquest camí tradicional, consagrat pel pas de tantes generacions, avui és molt poc transitat. A Collbató, vint anys enrera, se sostenia la indústria dels burrets per a pujar la muntanya; actualment, no en queda ni un en tot el poble, i el camí no és transitat a peu més que en una part, i encara per escassíssima gent. El segueixen els de Collbató que treballen a les dependències del Monestir o en algun dels funiculars de la muntanya. Ho fan de la manera següent: pugen pel funicular de Sant Joan; en ésser a l'estació superior, agafen una drecera que baixa torrent de Sant Joan avall fins a trobar el camí de les Voltes; el segueixen en direcció a Collbató fins a una mica més enllà de la roca dels Polls i, aleshores, trenquen a l'esquerra per una drecera que els porta directament al poble, al qual arriben per la vinya anomenada del Grau Pujol, davant mateix de l'última casa, que té per nom Can Jaume de les Haques.

Des de Collbató es va directament a Sant Jeroni per dos camins: el del Pont i el del basal dels Gats.

Ambdós surten del poble juntament amb el ja esmentat de les Voltes, carrer enllà cap a Ponent, però, en lloc de trencar a la dreta, continuen confosos amb el camí de carro que mena a la Vinya Nova. L'únic topant seu errador, és després d'haver deixat el tradicional del Monestir, perquè es descomparteix en dos; el de l'esquerra porta al cementiri i als oliverars de la plana, entre Collbató i el Bruc; el que cal seguir és el de la dreta.

És un camí sensiblement pla, que corre entre oliveres i ametllers. A la mitja horassa, en arribar prop de la casa anomenada la Vinya Nova, troba un bosc a la banda de dalt.

Quan el bosc s'està acabant, s'hi endinsa un segon camí de carro, també en direcció a la coma d'En Jorba, o, pròpiament, a la muntanya; és el de Sant Jeroni.

En haver entrat a la coma queda convertit en un corriol, voreja l'espadat de les roques i seguidament es fica dins d'una canal, la qual el puja fatigosament, no pas directament a Sant Jeroni mateix, sinó al camí que hi mena des del Monestir o des de l'estació superior del funicular de Sant Joan, a més de mig, prop de la serra de les Paparres.

No és errador, perquè és fressat. El restaurant de Sant Jeroni és del propietari de la Fonda de les Coves, de Collbató. Cada dia un burret fa un doble viatge per portar-hi provisions. És difícil arribar a dalt en menys d'un parell d'hores ben completes, les quals tenen compensació en el magnífic panorama que es va veient així com es va pujant. Sembla que sorgeixi de terra tot un món; a mesura que hom s'enlaira van apareixent plans i muntanyes, fins a la llunyania de la mar: tot el Penedès, les serres de Montagut a la dreta, el massís d'Olèrdola i Garraf enfront, el Tibidabo i el baix Vallès més enllà, a sol ixent.

El segon camí a Sant Jeroni és més feréstec i més interessant encara.

Per seguir-lo, en trencar aquest del pont, s'ha de continuar pel camí carreter de la Vinya Nova, i passar-hi per davant.

La Vinya Nova és una casa grandassa i allargassada que hi ha al peu de la muntanya. A la història de Montserrat, publicada fa pocs mesos pel P. Anselm Albareda, és explicat l'Abat que la va comprar, la data i àdhuc el preu.

En realitat, servia de sanatori o casa de convalescència dels monjos, la qual cosa no té res d'estrany per la seva immillorable posició a Migdia, entre boscos, i defensada dels vents freds per la muntanya.

Fou cremada durant la guerra dels francesos i reconstruïda després. Les parets mostren les dues edificacions, d'austera solidesa la primera, amb els seus carreus de pedra i els entrebigats amb el típic armorial montserratí, i de pobra i més improvisada obra la segona.

Al pati d'entrada hi ha una escala de rústecs i grandassos graons de pedra, amb una simplicíssima i imponent barana de ferro, la qual priva de caure en un dipòsit d'aigua arreplegadissa.

Dintre, a mà dreta, un ample corredor condueix a celles desmantelades, i, a l'esquerra, se n'hi manté encara una de petites dimensions, que devia ésser la del superior de la casa, en la qual encara es conserva una taula pobríssima i una petita llibreria de l'època.

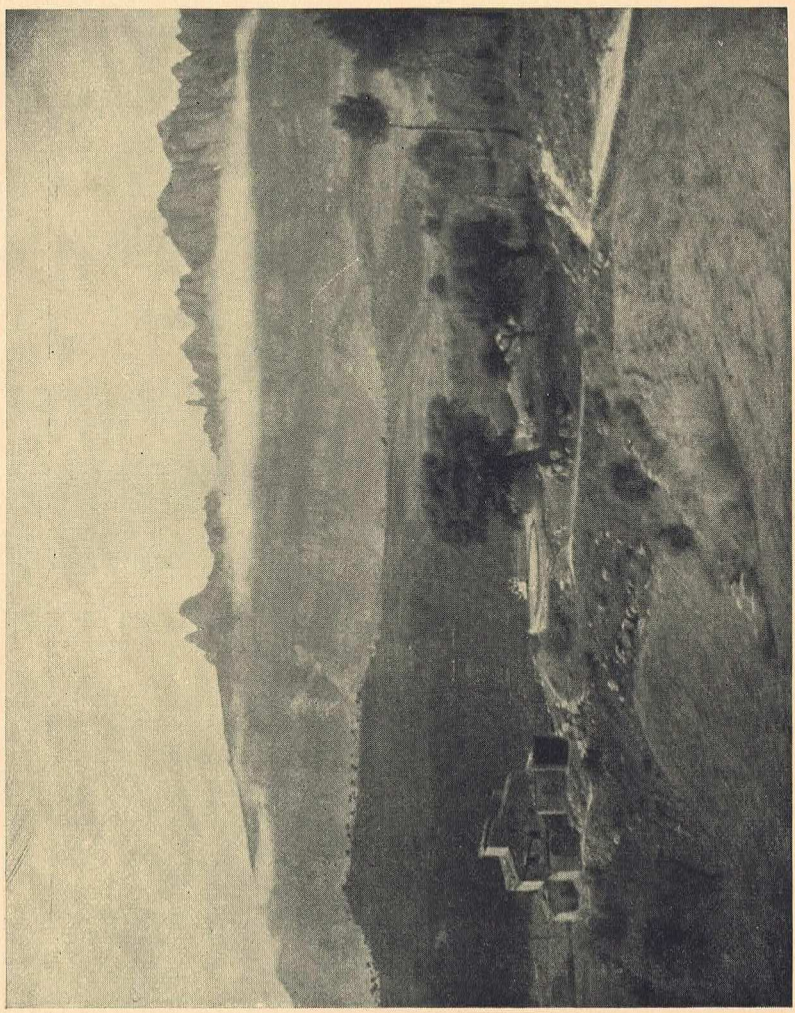
La resta de les dependències, inclosa la sense cap interès que servia de capella, fan de mal transitar, puix que els sostres, on no són foradats, branden, i les regates de les goteres ensenyen els perills que sol multiplicar l'abandó.

Una rampa de terra, a la part baixa, mena a l'ample portal que dóna accés a un soterrani de gran alçària, amb pilastres de carreus i una sola minúscula finestra, el qual, en temps antic, servia de celler. En ell es conserven els dos únics atuells que les successives rapacitats, que s'han esblanat en l'edifici, han respectat, perquè no passen per la porta, ni per cap de les de la casa. Són dues immenses bótes de fusta de l'època en què no eren coneguts els cèrcols de ferro, les quals servien de cup i de dipòsit de vi. No són tan grans com la famosa de Perkeus, del vell Heidelberg, però llurs dimensions els han fet merèixer els honors d'un nom propi: l'una duu el de Galió, i l'altre, un xic més petita, el de Galiona.

La Vinya Nova és bastida, com la casa del Lladoner, entre Vallirana i Sant Pau d'Ordal, sobre el terme de dos pobles. El termenal entre el Bruc i Collbató hi passa pel mig, i, actualment, tot i ésser en gran part inhabitable, forma dues grans cases, cada una d'un propietari, i amb llurs corresponents dependències. Hi viuen dos estadants i llurs famílies.

Quan el camí hi ha passat pel davant, deixa a la dreta La Bussola, immens dipòsit d'aigua que té per fons i parets la roca viva de la muntanya, llevat d'un caire tancat amb paret. Els roquissars dels encontorns són encara seguits estratègicament per unes restes de parets d'un pam d'alt, que hi conduïen les aigües de la pluja.

En endavant el camí és poc fressat, encara que segueix essent carreter; segueix entre bosc, i quan ha travessat un fondal, que

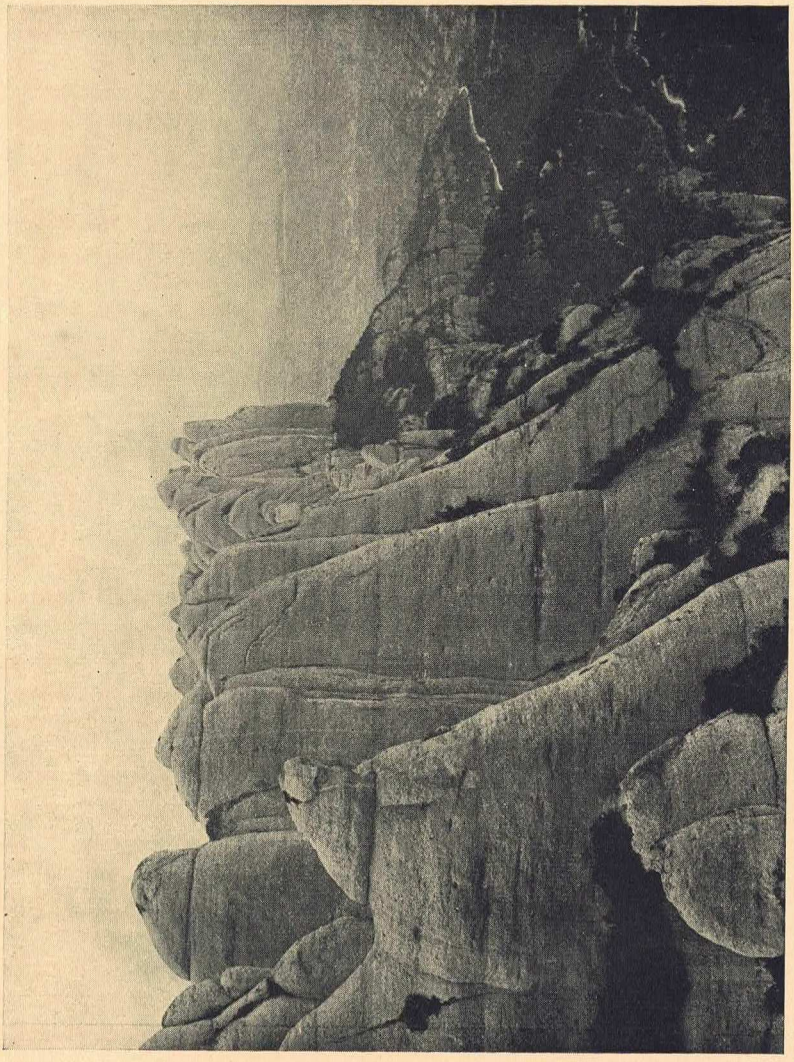

Cl. F. de P. Ponti

MEDALLA DE BRONZE

VISTA DE LA MUNTANYA DES DE VILAR

DEL CONCURS «MONTSERRAT VIST PELS EXCURSIONISTES». LEMA «DE CARA A MONTSERRAT»

ELS MONJOS DES DE SANT JERONI
DEL CONCURS «MONTSERRAT VIST PELS EXCURSIONISTES». LEMA «RUF»

no és sinó un immens dipòsit de còdols, i un suau carener, troba, a mà dreta, el trencall que mena a la Coma Fosca. En aquesta creuera comença el camí del bassal dels Gats, corriol d'escamarlades ziga-zagues, entre matolls ressecats pels anys i l'eixut, on sovint cal esmunyir-se sota els brancams de brucs, arbossos, ginebrons i boixos, relligats per gavarreres, esbarzers i arinjols.

Al primer terç de la pujada, un monolit de tres o quatre alçàries d'home marca una fita. En passar-hi per primera vegada, En Conca, que feia de guia (un collbatoní que seguia la muntanya a ulls clucs, puix que havia heredat dels seus passats l'ofici de buscador d'herbes per proveir els herbolaris de Barcelona), digué que aquella era la roca dels llops. Per a ell tenia un record. Quan era molt jove, un capvespre en què tornava a casa, fou atacat pels llops i hagué d'enfilar-s'hi i romandre-hi tota la nit defesant-se'n, fins que amb la claror del dia varen fugir.

D'aquí en amunt, el pas encara es penja i s'embrossa més; la pujada resulta més fatigosa i és necessària una altra llarga pitrada per arribar al bassal dels Gats.

Aquest bassal és un clot sense cap interès, en el qual s'estanquen unes glopades d'aigua de pluja i serveix d'abeurador als gats mesquers. Dies enrera, en tornar-hi a passar, unes deixalles fresques ensenyaven que el lloc encara els plau.

El bassal dóna nom al camí, perquè està situat al fil d'un estret i pelat carener, a l'altra banda del qual hi ha el jaç del torrent de Migdia, que és el que parteix la muntanya en dues meitats, entre els grans estimballs dels Ecos i de Sant Jeroni, i forma el tall que caracteritza la seva silueta meridional.

En posar la petja en aquest carener, hom pot dir que ha arribat al cor de la muntanya. El camí està assenyalat, per cert molt bé, per l'A.E.P. En ésser al bassal hi és marcada una bifurcació. No obstant, no són dues sinó tres les branques en què es destria: l'una a la dreta, que va a Sant Jeroni; l'altra central, que davalla ràpidament al fons del torrent i mena a la font del Llum, i una de tercera a l'esquerra, al primer tram confosa amb aquesta, que va a Montgròs o al Montserrat occidental.

La que va a Montgròs, després de travessar el torrentet, s'enfila amb fatigosa rapidesa i obre el pas al que bé es podria anomenar Montserrat desert, perquè des de Montgròs fins a Sant Pau Vell i Can Massana, no hi passa ningú. Llevat de les ruïnes d'aquesta antiga capelleta, no n'hi ha d'ermites ni de cap altra edificació: és una part de muntanya aïllada de la resta, per la dificultat

de pujar-hi i per la llunyania del Monestir, el qual es troba a l'extrem oposat. Un dia, en passar-hi, En Conca assenyalà un bon indret per parar-se a menjar alguna cosa, i buscà unes pedres de l'última vegada que hi havia passat. Eren un parell de lloses de les que serveixen per a coure carn a la brasa i embotits de porc quan el foc les ha posat roentes; les va trobar tal com les havia deixat; en preguntar-li si feia gaire temps, contestà que una vintena d'anys.

El torrent de Migdia, sec com tots els de Montserrat, neix sota del gran espadat de Sant Jeroni, i mor en caure estimbat a la plana, sota mateix del bassal dels Gats. Si fos net, se seguiria còmodament de cap a cap en 15 ó 20 minuts, però està tan embrossat que no hi ha manera de vèncer-lo sense portar alguna eina per a obrir pas tallant l'herbassar. No va més que a la font del Llum, la qual cosa vol dir que no hi passa ningú, perquè els pocs excursionistes que hi pugen fan l'ascensió per la banda de Santa Cecília.

I és llàstima que les seves dificultats allunyin els vianants, perquè aquest torrent és el lloc de Montserrat on la vegetació és més variada i atractiva; l'acònit, la belladona i les plantes medicinals és on creixen més ubèrrimament i sovint es mostren ornades amb flors, que en va serien cercades en altres indrets.

Més enllà de la seva meitat, aigües amunt, a mà esquerra, hi ha la font de les Guilles, la qual consisteix en un bassalot a la roca; hi cap escassament una galleda d'aigua: la pluja la hi porta, l'ombra i la impermeabilitat del sòl la hi sosté, i, en realitat, no passa d'ésser un toll d'aigua negra, enllotada i traïdora per al qui en begués sense bullir-la.

A l'últim centenar de metres, el pendent resulta molt més pronunciat, i quan un fil de roca trenca el vessant, el vianant baixa en pocs minuts a la font del Llum.

El recó que li serveix d'estoig és el millor de la muntanya. Hi senyoregen els teixos i les mulleres; el boix, els pins i les sabines hi aconsegueixen tendrors desacostumades; ornen el terrer clapes de fresca molsa i delicats herbatges; es camina fruint una quietud corprenedora, sota una volta de fullatges de tots els tons, i entre els brancatges la vista s'estén a sobre d'un país a més de set-cents metres a sota.

La font no és de raig; és un salicall que plora aigua fresquíssima. Si el temps és molt secaner, s'esmortueix.

Aquest indret paradisíac està encarat al Nord, d'esquena precisament al torrent de Migdia, anomenat així per córrer-hi dret com

un fus, i tan tossudament que, per no perdre la direcció, s'abisma un parell de cents metres a sobre del pla, al costat mateix de Can Jorba, per tants conceptes digna d'una visita.

El qui vulgui viure alguns segles d'història montserratina, que vagi a aquesta casa, amagada sota els replecs de la muntanya, invisible fins a ésser-hi, i voltada de bosc.

És una casa pagesa, bastida d'amples carreus; de portal ombrejat per una gran arcada de pedra que, per la seva disposició, és un exemplar únic, i lligada per una filera de vells xiprers a la famosa cova que porta el seu nom.

No és una cova d'estreta entrada i sales interiors, sinó simplement un immens arc natural penjat a una alçària d'un centenar de metres sobre de la plana; al fons neixen degotalls d'aigua i, més d'una vegada, ha aixoplugat aquells grapats d'homes que formen els exèrcits de les guerres desesperades.

L'aïllament i la severitat del paisatge de Can Jorba són cosa única. La seva història és inseparable de la de la muntanya, que, a la fi, és la història de Catalunya, de tal manera que en va se cercaria en un altre lloc. És un recés, en el qual hom comprèn que el Monestir, que en aquell temps estatjava solament dotze monjos, pogués ésser un dels baluards dels catalans revoltats contra Joan II, i que, segles després, Montserrat aturés els francesos de Napoleó.

Fins hi ha florit la llegenda i els meticulosos i solemnials dissentiments de les èpoques més geloses que les nostres. A la coma, plana com la mà, que clouen els xiprers, els espadats i la cova, hi ha, dret i aïllat al mig, un monolit, el qual, algun temps, devia ésser el pinacle d'algun Cavall Bernat d'aquells indrets. En haver caigut, els Jorbes el buidaren, amb la inacabable paciència que es necessita per a trossejar la roca pinyolenca; buidat que fou hi bastiren al cim quatre parets amb massissa porta i una teulada, i quedà convertit en el dipòsit d'oli de la casa. I conta la llegenda, que l'administrador del Monestir se'n volgué possessionar allegant que la roca era un tros de la muntanya; els Jorbes ho reconegueren, però li contestaren que si el volia que se l'endugués, i encara hi és.

No tot, però, han estat desavinences. Quan les lluites de la primera meitat del segle dinovè entre camancis, madurs i progressistes, completaren l'obra de destrucció del Monestir començada pels francesos, l'església fou novament malmesa i la imatge de la Mare de Déu perillava. El vell Jorba la volgué salvar, i l'hereu, que era d'idees contràries a les del seu pare, s'hi oposà. En la lluita de

consciència del vell, va vèncer la religiositat contra les temences, i una nit entrà a l'església per un finestral de la banda de la muntanya, embolcallà la imatge amb sacs, se la carregà al coll i emprengué el camí de retorn. La distància, la càrrega i el perill d'ésser vist el detingueren en apuntar el dia; el passà sota l'arbússia; en fer-se fosc de nou, reprengué la davallada i aconseguí arribar a casa, on, de primer antuvi, va colgar la imatge a la pallissa. Romangué prop de nou anys amagada a la casa, sense altre homenatge que les angúnies d'anar-la canviant de lloc perquè no fos descoberta, fins que, en arribar dies més asserenats, el seu salvador la pogué retornar al seu lloc.

El camí més dreturer per anar de Can Jorba al Monestir, és precisament el del bassal dels Gats. Des del bassal s'ha de seguir el corriol de la dreta, que gairebé sempre és un cim de carena, amb una incomparable vista sobre el torrent Montgròs i els seus Ecos, i arriba a Sant Jeroni pel peu del turonàs anomenat l'Albarda Castellana.

Sortint de Collbató, amb bona cama i sense tòrcer cap a Can Jorba, s'hi pot arribar en dues hores i mitja. Emprenent el camí en havent dinat, quan els dies són llargs, encara queda temps al vianant per davallar al Monestir quan els monjos canten la Salve o l'església flameja amb aquell cant del Virolai, que diu:

illumineu la catalana terra,
guieu-nos cap al cel.

F. MASPONS I ANGLASELL

L'Any Jubilar Montserratí

AMB el mes de desembre escolat, s'han acabat les festes jubilars que el Monestir de Montserrat organitzà per commemorar, durant l'any 1931, el novè centenari de la seva fundació, el cinquantè aniversari de la proclamació de la Verge Bruna Patrona de Catalunya, de l'erecció del temple montserratí en Basílica i de la restauració de l'antiquíssima Confraria del Santuari. Tothom sap en quines circumstàncies de l'ambient polític

s'ha desenrotllat, i per això ara, en fer-ne un balanç ràpid i concís, s'ha de tenir en compte l'esforç i altesa de mires que ha calgut posar-hi per reeixir enmig de tants contratemps i vicissituds capaces de fer desdir al qui no servís una causa tan noble.

L'any Jubilar, tal com la realitat ha imposat la celebració, ha tingut dues grans etapes, en les quals s'han encabit totes les festes projectades anteriorment. La primera abraçà els mesos d'abril i maig, i la segona els d'agost, setembre, octubre i novembre. Hi ha hagut quatre Tríduums solemníssims amb tres Pontificals cada un; el primer fou els dies 25, 26 i 27 d'abril; el segon els dies 15, 16 i 17 d'agost; el tercer els dies 6, 7 i 8 de setembre, i el quart els dies 24, 25 i 26 d'octubre. Durant l'Any Jubilar s'han celebrat trenta misses pontificals, o sigui: una al gener, una al febrer, set a l'abril, dues al maig, una al juny i juliol, cinc a l'agost, quatre al setembre, quatre a l'octubre, tres al novembre i una al desembre. Els romiatges parroquials han passat de dos-cents, amb assistència de més de tres-centes parròquies i uns quaranta mil romeus. Han honorat alguns d'ells l'Emm. Sr. Cardenal de Tarragona i els Exmms. senyors Bisbes de Barcelona, Solsona, Urgell i Vic.

Hi ha hagut jornades magnes per l'esplendor i per la concurrència: la festa de la Patrona, el 27 d'abril; la de l'Assumpta, el 15 d'agost; la de la Nativitat, el 8 de setembre; la de la diada sacerdotal, el 8 d'octubre; la de la fundació del Monestir, el 25 d'octubre; la diada de l'Exercitant, el 15 de novembre, i la diada de les Congregacions Marianes, el 29 de novembre. S'han celebrat quatre homenatges a quatre homes cabdals de la nostra terra, relacionats amb Montserrat: al Bisbe Torras i Bages, el 17 de maig; al Mestre Nicolau, el 27 d'agost; a Mossèn Jacint Verdaguer, el 27 de setembre, i a l'Abat Oliva, el 25 d'octubre.

Les manifestacions culturals han estat importantíssimes: el dia quatre d'abril, s'obriren al públic els museus del Monestir, renovats completament. La capella de música ha donat dos concerts històrics de música retrospectiva de monjos de Montserrat dels segles XVII i XVIII, els dies 14 de maig i 9 d'agost. El dia 10 de maig se celebrà una diada del llibre montserratí, amb notables rebaixes en el preu dels llibres. S'inaugurà la restauració de la capella romànica de Santa Cecília amb una conferència d'En Josep Puig i Cadafalch. Davant de les autoritats civils, el dia 20 de setembre, se celebrà la diada de la cultura montserratina amb una conferència a càrrec del P. Dom Anselm Albareda, i una exposició dels llibres de la nostra Biblioteca, escaientment installada.

S'han associat a les nostres festes, i pujaren en ocasions solemnes o individualment, tota mena de personalitats catalanes pertanyents a diferents estaments, des del President de la Generalitat de Catalunya fins a la persona de representació social més humil. Podem dir que tot Catalunya ha retut l'homenatge que li és degut a la seva Patrona. Les associacions també han fet acte de presència en dates diferents; esmentarem la constitució ací dalt de l'Acció Popular, i la celebració de la darrera sessió del VIII Congrés de premsa catalano-balear. Alguna vegada el nombre de persones que s'han trobat aplegades ací dalt ha estat de molts milers, com en la inauguració del monument a Mossèn Jacint Verdaguer, que es calcula en deu mil assistents; en la de les Congregacions Marianes, d'uns sis mil, etc.

La més alta jerarquia de l'Església catòlica, Sa S. Pius XI, concedí una indulgència plenària, a guanyar cada dia des del primer d'abril fins al trenta de novembre, gràcia extraordinària que fou molt ben rebuda i aprofitada per tots els fidels. Diversos eminentíssims Cardenals havien manifestat el desig de prendre part en les nostres festes, i d'altres trameteren lletres d'adhesió. Així mateix molts senyors Arquebisbes i Bisbes, especialment pertanyents a l'Orde Benedictina, manifestaren llur simpatia i ens feren arribar llur felicitació per les festes ja celebrades. Els abats de gran nombre de Monestirs enviaren el testimoniatge d'afecte, d'ells i de llurs Comunitats, pel triomf que significava la celebració de l'Any Jubilar. L'Estat espanyol ha contribuït al major esplendor i àmplia propaganda, en fer una emissió especial de segells de correu, que han circulat durant el mes de desembre darrer, segells de molt bon gust i d'una perfecció molt poques vegades atesa en el nostre país. Ells han portat a totes les contrades del món el nom de Montserrat i la notícia de les commemoracions jubilars d'aquest any 1931.

Amb motiu d'aquest mateix any el Monestir ha obert un concurs de pintura que ha respost al lema *Montserrat vist pels artistes catalans,* el qual, per la importància dels premis, per la qualitat dels concursants i pel nombre dels mateixos, ha estat una de les manifestacions artístiques d'aquest país. A més, el CENTRE ha obert un concurs de fotografia per premiar les tres col·leccions millors de les presentades. Els pessebristes també s'hi han associat i han reproduït la muntanya en llurs pessebres. En un mot, podem dir que tot Catalunya ha tingut a cor de participar, d'una manera o d'una altra, en les festes jubilars

que han consagrat una vegada més Montserrat com el seu centre espiritual.

Cal fer esment, en darrer terme, de la històrica visita de la Comunitat i Escolania de Montserrat al Monestir de Ripoll per retre homenatge al que considera Monestir-mare per haver estat l'Abat Oliva el qui, vers el 1031, envià la primera colònia monàstica benedictina que elevà el nostre Cenobi a les esplendorositats que té en la seva història. El dia 12 de novembre, doncs, serà recordat per la simpàtica vila i pel nostre Monestir com una diada d'efusió i d'una transcendència històrica grandíssima.

Aquest breu i ràpid resum dels fets cabdals d'aquest Any Jubilar demostren com ha estat providencial la seva celebració i els béns espirituals que n'han dimanat pel nostre poble en moments decisius de la seva història.

DOM ANTONI RAMON O.S.B.

Concurs de fotografies

MONTSERRAT VIST PELS EXCURSIONISTES

ORGANITZAT per la Secció de Fotografia del CENTRE, s'ha celebrat aquest Concurs, en el qual han concorregut 15 concursants, amb un total de 103 fotografies, repartides en els lemes:

Àlbum Montserrat	6
A la Mare de Déu de Montserrat	6
La Muntanya Miracle	4
De cara a Montserrat	12
Montserratines	6
Documental	4
Montserrat 1931	11
«7»	7
Els Clavells	6
Visions Montserratines	6
Pel Català sempre és igual	7

Cap.	4
Ruf.	8
Montserrat de sempre	12
Corpus a Montserrat	4

Total 103 fotografies

Fora de Concurs: Col·lecció «Concurs», del malaguanyat Marcel·lí Gausachs.

Reunit el Jurat qualificador, estengué i signà la següent acta:

Reunits al Saló d'Exposicions de Fotografies del «Centre Excursionista de Catalunya» els senyors Lluís Estasen, Joan Roca, Fèlix Turull, Josep Gaya i Josep M.ª Vilaseca, membres del Jurat qualificador del Concurs de Fotografies anomenat «Montserrat vist pels Excursionistes», acorden, per unanimitat, concedir els premis en la forma següent:

Medalla d'Or, al número quaranta-vuit (48), del lema «Montserrat 1931». Autor: senyor Joaquim Gasca i Peris.

Medalla de Vermeil, al número cent-dos (102), del lema «Corpus a Montserrat». Autor: senyor Joan Nonell i Febrés.

Medalla d'Argent, al número trenta-cinc (35), del lema «Documental». Autor: senyor Joan Roig i Ferrer.

El Jurat creient convenient concedir un premi extraordinari, acorda adjudicar una *Medalla de Bronze* al número disset (17), del lema «De cara a Montserrat». Autor: F. de P. Pontí i Solervicens.

I per tal de donar validesa a les adjudicacions esmentades s'estén aquesta acta, que la signen tots els membres del Jurat, a Barcelona a catorze de desembre de mil nou-cents trenta-u.—Signats: Estasen, Roca, Gaya, Vilaseca i Turull.

Del mèrit artístic de les fotografies premiades, més que l'elogi que nosaltres en podríem fer, en parlen les reproduccions estampades en aquest BUTLLETÍ.

Les obres presentades al Concurs estan exposades en el Saló d'Exposicions del CENTRE fins al 15 de febrer d'enguany, a les hores de costum.

BUTLLETI DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
SUPLEMENT AL N.º 440 GENER DE 1932

Noticiari del mes de desembre de 1931

Per a consultar el BUTLLETÍ.—Per a govern d'aquells als quals pugui interessar, es fa públic que la col·lecció completa del BUTLLETÍ del CENTRE pot consultar-se en la Biblioteca del propi CENTRE i a l'Arxiu Històric de la Ciutat, carrer de Santa Llúcia, 1, «Casa de l'Ardiaca», tots els dies feiners de dos quarts de 10 a dos quarts de dues.

Aventatges per als socis del CENTRE *que van a Madrid.*—El propietari de l'Hotel Metropolità, de Madrid, (Montera, 53), s'ha adreçat al CENTRE per oferir als seus socis els serveis de l'esmentat Hotel, així com una rebaixa en les tarifes.

Targes esportives per a Núria.—A sol·licitud del CENTRE, la «Societat de Ferrocarrils de Muntanya a Grans Pendents» ha accedit a atorgar als socis del mateix unes targes esportives per a obtenir una reducció en els serveis de Núria, al preu de 12 pessetes, en lloc de 15 que és el fixat per al públic.

Els socis als quals interessi poden passar per la Secretaria del CENTRE, on els serà lliurat un val que els acreditarà com a tals per a obtenir la tarja esportiva i poder gaudir d'aquella rebaixa.

Sobre la catalanitat de Colom.—En el número del BUTLLETÍ del CENTRE, corresponent al mes de novembre darrer, s'inserí un treball del senyor Enric Mitjana de las Doblas, intitulat «La Casa dels Colom a Barcelona».

Amb relació a l'esmentat treball, el senyor Mitjana de las Doblas ha rebut una lletra del senyor Lluís Ulloa, referent al mateix tema, la qual, pel seu interès, publiquem a continuació:

«París, 15 de diciembre de 1931.
Señor Don Enrique Mitjana de las Doblas.—Barcelona.
Estimado amigo:
Gran placer me ha causado su afectuoso recuerdo y el envío

que me ha hecho de su artículo inserto en el número de noviembre del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya.*

He leído su contenido con el mayor interés y encuentro que contiene datos muy interesantes. Ha hecho Ud. muy bien en obrar con moderación y prudencia, sin entrar en aventuradas identificaciones, como hace el señor C. Las noticias que trae Ud. respecto a los Colom que comerciaban con Flandes, y a los enlaces con los Monrós y los Marimón, son de mucha importancia, y pueden conducir a mayores resultados. Le recomandaré un punto, que sigue.

No sé si recuerda Ud. que en abril del año pasado leí yo un corto trabajo en la Academia de Buenas Letras, que se publicó en algunos diarios y probablemente en el Boletín de esa Academia. Allí señalé como muy digno de estudio un *Antonio Colom, marino y patrón* de nave, que le servía a Alfonso V para trasladar soldados y municiones de Tortosa a Sicilia y Nápoles. A este *Antonio Colom* le daban el apodo del «Cotxillo»; vivía hacia 1425, y poco después figura su hijo *Juan,* que era *eclesiástico* y tenía como tal un cargo en Tortosa. Por sus relaciones con Italia, su condición de marino y su nombre Antonio, conviene investigar acerca de ese sujeto y de su familia, aunque parece que no tenía otro hijo que Juan el eclesiástico.

Lo que yo lamento es que nadie investigue respecto a los *Casanova,* después de los datos que encontré y que han esclarecido el problema. Es allí donde está el punto esencial del mismo. Yo he demostrado que *Jaime de Casanova* era hermano del *Cardenal Juan,* y que ambos estaban en Italia desde 1426 en adelante. Estos son los *verdaderos parientes* de los Colom, tanto del descubridor, así como de los corsarios al servicio de los franceses. De eso no hay la menor duda, pues Bartolomé Colom declaró oficialmente que estaba en Francia en 1492, al lado de la Almiranta de Burbón que es a quien servían los corsarios. Me parece absolutamente imposible que en los archivos de Barcelona no haya datos sobre los *Casanova* parientes del cardenal que fué fraile dominico confesor de Carlos V, como lo dije en mis memorias de Sevilla y de Hamburgo. Busque Ud. por este lado, y verá los grandes resultados a que llega.

También vi la publicación del señor Rubió y Borrás en *A B C* de agosto último. Ya, cuando estuve en Barcelona el año pasado, y me dieron noticia del documento del señor Rubió, declaré que era una *falsificación escandalosa,* fraguada por los italianos. Ahora que he visto el documento publicado en facsímile me rati-

fico en mi afirmación, y aseguro que el señor Rubió ha sido engañado.

En fin, he leído igualmente el folleto y las conferencias del señor C. Es incomprensible que ese señor haga nacer a Colom en todos los pueblos de Catalunya, dándole innumerables genealogías. Todo eso es pura fantasía, sin fundamento científico alguno. Sería bastante más interesante hallar la relación entre los Colom y los Casanova, para lo cual he adelantado yo mucho camino y lo he señalado en mis comunicaciones en Sevilla y Hamburgo.

Por mi parte, hace un año que *intencionadamente* no he querido publicar nada y he preferido ver lo que hacen los otros. Mi última publicación fué una serie de artículos en «*La Prensa*» *de Buenos Aires,* en Enero, con numerosos *facsímiles* de documentos inéditos. Creo que no la conocen en Barcelona, y es muy sensible, pues es la *más trascendental y documentada* que he hecho. En ella queda destruída la tesis italiana con *documentos genoveses* inéditos. Por desgracia, no he podido reunirlos en un volumen porque todo eso cuenta mucho, y no hay editor que se anime. Esos artículos son sin duda los que han impresiona dotan toen Génova, que se han decidido a publicar un gran volumen con pretendidas pruebas de que Colom era genovés. Peró pronto se verá que esas pruebas no resisten ni pueden enfrentarse a las que publiqué en «*La Prensa*». No sabe Ud. Lo que lamento que no se conozca esta publicación mía en Barcelona. Estoy reuniendo elementos para hacer una refutación *completa* del gran libro genovés, siempre con *documentos de origen italiano,* porque así la prueba es más abrumadora.

Le felicito por su estudio y le renuevo mi agradecimiento por el envío que de él me ha hecho. Al mismo tiempo, insisto en recomendarle las investigaciones sobre los *Casanova.*

Mande Ud. à su afmo. amigo y s. s. *Luís Ulloa*».

Socis ingressats durant el quart trimestre de 1931. — Josep M.ª Escayola i Catarineu, Carme Sintes i Buxeda, Lluís Fontanet i Bosch, Conrad Sintes i Buxeda, Lluís Palet i Tió, Miquel Salas i López, Herman Schuffenhauer, Marcel Jarrijon i Planchon, Manuel Jubert i Cantó, Antoni Borràs i Quadras, Ramon Viver i Goula, Gregori Mayayo i Lacruz, Àngel Par i Martínez, Marian Parrilla i Atienza, Joan Bta. Corominas i Lloberas, Jaume Rosell i Soler, Ramon Camprubí i Balet, Antoni Pach i Buira, Carme Aluja i Sala, Josep M.ª Cañadell i Vidal, Marian Roig i Recorder, Baldomer Falgueras i Carreras, Ramon de Brugada i Domènech, Alfons

Lagoma i Allué, Josep Rovira i Mestre, I. Casparis, Ramon Farrero i Valls, Josep Xifré i Baulenas, Anselm Rubiralta i Oller, Francesc de P. Pontí i Solervicens, Assumpció Pujol i Raventós, Ramon Cid i López, Josep Paravisini i Parra, Jaume Reñé i Solà, Juli Vernis i Gavaldà. Rossend Riera i Sala, Eusebi Ferrer i Borrell, Joan Niessink i Maaden, Manuel Llovet i Montagut, Albert Biosca i Drets, Montserrat Fontanet i Bosch, Joan Figueras i Zulueta, Josep Minguell i Cebrian, Josep Roqué i Estrada, Frederic Casquero i Babot, Rossend Torras i Mir, Carl-Heinz Kullrich i Jochem, Josep Roig i Sanfeliu, Esteve Cirera i Crehuet, Ramon Pujol i Alsina, Lluís de Quadras i Feliu, Josep Colominas i Roig, Joan Bta. Alà i Castelltort, Cinematografia Amateur, Francesc Bonet i Ayet, Jaume Ballescà i Murillo, Matilde Haeringer, Enric Seuncfelder i Kuips, Boris David i de Nolcken, Joaquim Cañadas i Pérez, Gregori Serrano i Alcalde, Concepció Faig i Martí, Josep M.ª Font i Rius, Manuel Goday i Prats, Josep M.ª Selletises i Gabriel, Pere Campà i Mitjans, Manuel Pijoan i Beristain, Joan Costa i Simon, Salvador Algué i Tort, Pere Solà i del Rio, Anna Maria Algué i Tort, Carles Aguilar i Barbany, Joan Vives i Camprubí, Salvador Algué i Plana, Llorenç Santana i Codina-Samper, Francesc Ramià i Axà, Ferran Riviere i de Caralt, i Domènec Llobet i Padró.

CONFERÈNCIES

La futura organització del turisme a Catalunya i el «Centre Excursionista de Catalunya».—El dia 14, el senyor Antoni Muntanyola donà una conferència en la qual deserotllà el tema que encapçala aquestes ratlles.

En parlar d'organització turística - digué en començar - ens referim a una doble ordenació: la de les indústries del país, servidores del turisme, i la de les forces socials promotores d'aquesta font de riquesa pública. Avui parlarem d'aquesta darrera, la qual afecta directament al CENTRE.

S'extengué en consideracions, i digué que el que abans s'obtenia amb l'entusiasme, ara ha d'obtenir-se amb diners i amb una persistent energia humana.

Glosà el que ha d'ésser l'organització turística a Catalunya, i remarcà com el CENTRR és l'organisme més antic i més important de les institucions catalanes de turisme, la qual cosa fa que sigui una força necessària en el desenvolupament turístic a la nostra terra.

Estudià l'estadística dels elements pertanyents a diverses entitats esportives de Catalunya i féu uns càlculs comparatius amb altres de l'estranger, dels quals deduí una inferioritat de les primeres. Assenyalà la conveniència de propulsar intensament l'afició al viatge.

Digué que, al seu juí, actualment se sofreix una crisi de generacions joves. La joventut moderna prefereix més l'esport atlètic i espectacular que l'esport cultural, científic i artístic que representa el CENTRE.

Assenyala el perill de que aquesta crisi encara s'accetui, quan fóra altament interessant que es produís un redreçament. Per això, la missió del CENTRE - diu - en l'organització futura hauria d'ésser acoblar i regir una gran força social i afectar-la al turisme actiu, mitjançant la vinculació al seu esperit de tot l'esperit esportiu dispers actualment per la nostra terra. A continuació, cità les diverses manifestacions esportives que haurien de constituir una unió, de la qual en sorgiria, més tard, el Touring Club de Catalunya, que necessàriament s'ha de crear.

En acabar exposà, en línies generals, el que ha d'ésser, al seu entendre, l'actuació del CENTRE en la nova Catalunya, amb la qual haurà coronat la seva obra de cultura i patriotisme.

La protecció a les antiguitats.—Sobre aquest tema el senyor Feliu Duran i Cañameras donà una conferència el dia 18.

El conferenciant exposà les seves teories de què cap corporació ni cap particular propietari d'un objecte de mèrit artístic o de vàlua arqueològica no podia tenir sobre d'ell el *ius abutendi* i destruir-lo, per la qual cosa s'imposava la vigilància de l'Estat sobre tot allò que pogués ésser interessant, des dels punts de vista històric i artístic.

Classificà les antiguitats en vives i mortes; comprengué en el primer grup aquells edificis o objectes que encara serveixen per al fi per al qual foren creats, i en les segones els que ja no tenen una vàlua utilitària actual. Referent a les primeres, es mostrà partidari de què quedin en poder de llurs propietaris - però degudament vigilades per tal que no les perjudiquin amb additaments poc adients - perquè atenguin a llur conservació, que es permeti la seva visita i estudi al públic, i per evitar que surtin de la nostra terra, obligant els propietaris a la seva declaració, a la denúncia de qualsevol venda i a permetre la periòdica inspecció. Quant a les segones, creu que haurien de passar a formar part dels Museus provincials o diocesans.

Exposà les bones orientacions de la llei espanyola d'excavacions. Deixà de banda les antiguitats que formen part dels museus per considerar-les ja a l'empara de tota malvestat i cobdícia. Parlà extensament dels anomenats monuments nacionals, dels monuments històrico-artístics i de les antiguitats que estan en poder de particulars; es mostrà partidari de la supressió de moltes de les oficines i organismes actuals, i de què es formin unes oficines que, ensems que centralitzin la tasca de la protecció a les antiguitats en el sentit de succeir els múltiples organismes actuals, la descentralitzin en el sentit geogràfic. En acabar, el senyor Duran llegí la ponència que, en el mes de Juliol, presentà al Ministeri espanyol d'Instrucció Pública i Belles Arts, una part de les conclusions de la qual han passat a la *Gazeta de Madrid* en forma de decret, firmat el dia 10 de desembre i publicat el dia 12.

Per tal d'il·lustrar les teories del conferenciant sobre la manera com han de portar-se a cap les excavacions i les restauracions, es projectaren nombrosos diapositius de les excavacions de Mèrida, Itàlica, de la fàbrica de tabacs de Tarragona, de les antiguitats de Sagunt i dels claustres romànics de Sant Pere el Vell d'Osca i de Sant Benet de Bages, deguts tots al soci del CENTRE senyor F. Blasi i Vallespinosa.

SECCIÓ DE FOLKLORE

Convocada una reunió d'elements de reconeguda competència en el camp de les activitats folklòriques, aquesta se celebrà amb nombrosa assistència. Es tractà de la reorganització de la Secció, i es planejà l'actuació de la mateixa donada la importància que tenen avui dia els estudis folklòrics, tant més a Catalunya que, amb la riquesa d'elements d'aquesta ciència amb què compta, pot gaudir d'una consideració, potser, com cap altre poble.

Es nomenà la Junta Directiva, la qual quedà constituïda en la següent forma: President, senyor Josep Colominas i Roca; Vice-President, Dr. Josep Roig i Punyet; Secretari, senyor Climent Viscarri i Torres; Vocals, senyors Joan Amades i Gelats, Enric Ribas i Virgili, Josep Ribot i Calpe i Joan Fonta i Manau.

S'acordà, també, reunir-se tots els dissabtes, a les 7 de la tarda. A aquestes reunions poden assistir-hi tots aquells que sentin afició pels esmentats estudis. També es convingué emprendre una activa campanya per propagar-los, posat que, com ja hem dit, aquests tenen una gran importància a la nostra terra.

SECCIO DE FOTOGRAFIA

El mes de desembre, aquesta Secció realitzà una excursió, els dies 6, 7 i 8, a Lleida i *província* d'Osca, i el dia 20, una altra excursió a Vacarisses i Rellinàs.

AGRUPACIÓ DE CINEISTES AFICIONATS

Projecció de pellícules.—El dia 4, el senyor Josep Fontanet, a prec de diversos socis, repetí la conferència que donà a darrers del mes de novembre sobre *Art, reportatge i tecnicisme*, i amb aquest motiu projectà diferents films de demostració pràctica d'aquest tema.

La necessitat del cinema com a mitjà educatiu.—Aquest fou el tema de la conferència que el dia 17 donà el senyor Joan Sàbat.

Després d'una brillant dissertació entorn del caire cultural del cinema i, com diu l'enunciat, la necessitat del mateix com a mitjà educatiu, el conferenciant projectà diverses pellícules sobre geografia documental, història natural, fisiologia, indústria i esport.

SECCIÓ D'ESPOTS DE MUNTANYA

Durant aquest mes, aquesta Secció ho efectuat les següents excursions: Dia 6, als Brucs, Can Massana, Roca Foradada, La Portella, coll del Porc, Els Ecos, coll de la Talaia, Santa Cecília, Can Puig i Monistrol. A Aiats i Cabrera; dies 6, 7 i 8, al port de la Bonaigua i pic dels Paletes. A Mont Caro i ports de Beceit, sota el següent itinerari: dies 5 i 6, Barcelona, Tortosa, Cal Vicari (ports de Beceit), Mont Caro, vall de Matarranya i Maset de Regatxol; dia 7, Maset de Regatxol, Carlades, Cabana, ports de Beceit; dia 8, ports de Beceit, Tortosa, Barcelona; dia 13, a Terrassa, torre d'Àngel i cova del Drac (ascensió); a Vic, Sant Bartomeu del Grau, Sant Boi, santuari dels Munts i Sant Quirze; a Montserrat, Sant Salvador, Sant Benet, La Trinitat, Sant Jeroni, Sant Joan i Sant Miquel; dia 20, a Ripoll, Vallfogona, Santa Margarida, castell de Milany, Santa Maria de Besora i Sant Quirze.

SECCIO DE GEOGRAFIA I GEOLOGIA

Excursions geològiques pels terrenys secundaris de Catalunya i regions limítrofes.—El dia 22, Mossèn J. R. Bataller donà la seva

conferència del cicle establert per aquesta Secció. Tractà de les característiques dels terrenys secundaris inferiors que formen el triàsic català. Després de breus consideracions sobre aquests terrenys a altres localitats d'Europa, s'ocupà de llur distribució a la zona pirenenca, a Barcelona i a Tarragona i esmentà llur importància paleontològica, petrogràfica i mineralògica.

La conferència fou illustrada amb nombroses projeccions referents ja als jaciments, ja a la tectònica d'aquest terreny, ja als fòssils que en ell es troben.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA I HISTORIA

A les sessions d'aquesta Secció dels dies 2 i 9, el senyor Joan Roig i Font donà dues conferències, en les quals féu la ressenya d'un aplec d'excursions efectuades per les valls dels rius Cardener i Segre. Prengué com a punt de partida la ciutat de Solsona, de la qual féu remarcar els més importants monuments. Després, amb la visita de la interessant església romànica d'Olius i de les voreres del riu Cardener donà principi al tema de les seves converses.

Del Cardener al Segre.—Se surt de Solsona pel portal del castell, se segueix pel costat de la tanca del convent de Caputxins vells i s'emprèn després la costa que mena a dalt de l'enrunat castell d'Olius, situat al cim d'un turó, a 870 metres d'altitud. Tocant al castell hi ha l'església de Sant Miquel de Castellvell, la qual posseeix una imatge romànica de la Mare de Déu, molt venerada en tota la contrada. Des d'aquell alt mirador la vista s'esplaia envers les muntanyes de la conca superior del Cardener, de les quals es destaquen les serres de Cadí i del port del Compte.

Es baixa, després, fins a trobar el camí ral de Pinell, que passa pel coll de la Torregassa, on pot contemplar-se el famós pi de la Torregassa, la soca del qual té sis metres de circumferència. Allí es deixa, a mà esquerra, el camí de Pinell, i hom recorre, en cosa de 20 minuts, els plans de la Torregassa, on, el dia 20 de setembre de cada any, té lloc un important firal. A l'acabament de l'esmentat pla s'aixeca un arrodonit tossalet, al costat del qual s'obre la collada de Clarà. Tot seguit, el camí davalla fortament fins al fons de la vall d'aquest nom, enmig de la qual i en situació dominant hi ha l'església de Sant Andreu de Clarà, d'obra relativament moderna. Des de Solsona hi haurà cosa d'una hora i mitja.

Es baixa, des de l'església, fins a trobar de nou la riera de Clarà; al cap d'una estona el camí emprèn la costa que mena a la casa i capella de Sant Tirç o Sentís, situades a dalt d'un esquenall de serrat. Des de l'esmentat lloc, el camí davalla ràpidament fins al fons d'una clotada per on corre la riera de Madrona, el curs de la qual se segueix fins a la important pagesia de l'Estany. Al darrera mateix de l'esmentada casa comença un camí que, després de travessar el riberal, puja, en molt pocs minuts, a l'església nova de Madrona, construïda el segle XVIII. Cap a la dreta, i a no gaire distància, hi ha el castell i l'església vella de Madrona. Aquesta darrera és un interessant exemplar de l'època romànica, però actualment té la volta enfonsada i en tota ella plana la ruïna. Entre l'un i l'altre dels dos esmentats temples, s'aixeca una bonica creu de terme. De Clarà fins a Madrona es compten dues hores i mitja.

De la casa de l'Estany, el camí s'enfila de seguida, segueix la direcció de Ponent i porta al cim d'un alt planell ondulat, des d'on es domina un extens panorama envers les estribacions de la serra del port del Compte, amb el característic Turp d'Oliana, i, cap a l'esquerra, l'estimbada serra d'Aubens. El camí passa pel costat de la casa de Gavernat, i, després, baixa a trobar la Riera Salada, el llit de la qual es travessa per un antic pont de pedra de quatre arcades, situat gairebé enfront del poble d'Ugern. Allí es troba la carretera de Solsona a la Bacella. De Madrona a Ugern hi ha cosa d'una hora, i d'aquesta darrera població a la Bacella, per la carretera, 5 quilòmetres.

En continuar l'excursió pel camí de muntanya, s'emprèn, des d'Ugern, una forta costa, a la meitat aproximadament de la qual s'albira, a mà dreta, a l'altre costat d'una pregona torrentera, el castell i l'església de La Salsa. Al cap de 50 minuts, des d'Ugern, s'assoleix el cim de la serra d'Oliana, des d'on, en 35 minuts més, es baixa a la important vila d'aquest nom, situada a l'extrem d'una rica horta, pel mig de la qual s'escorre el riu Segre.

Poca cosa remarcable hom pot veure a Oliana, referent a monuments; però, els seus voltants són pintorescos i interessants, i més que res l'antiga església romànica de la barriada dita del Castell i la imposant gorja del pas del Grau d'Oliana, la descripció de la qual restà pendent per a la vinent conversa.

Del Segre al Cardener.—L'estada a Oliana tenia dos objectius principals: visitar el santuari de Nostra Dona de Castell-llebre i controlar l'existència, o almenys la situació, de la «Creu de la Pe-

nella» que, segons documents antics, assenyalava els límits meridionals del vescomtat de Castellbò, els quals arribaven, per aquell indret, aproximadament fins a l'esmentat Grau d'Oliana. Des d'Oliana hi ha també l'avinentesa de poder visitar alguns dels pobles situats enfront, però a l'altra banda del Segre.

Un camí de carro porta, en 20 minuts, al peu del riu, el qual es travessa amb barca de pas. A l'altre costat, el camí es bifurca; el de mà dreta mena a Santa Llúcia de Tragó, i el de davant a Peramola, capital d'un extens districte municipal, format per pobles insignificants, tots ells redossats al peu de l'alterosa serra d'Aubens, el pic més alt de la qual passa dels 1.500 metres. En un estrep d'aquesta serra hi ha el santuari de Nostra Dona de Castell-llebre, bastit arran d'un pregon cingle, que forma el costat esquerre del començament de la gorja del pas o Grau d'Oliana. Des de Peramola, es pot pujar al santuari en 5 quarts d'hora. L'església pertany a l'estil romànic del segle XI o XII, i la imatge de la titular, d'alabastre i només de setze centímetres d'alçària, és de les darreries del gòtic.

Des de Castell-llebre es baixa de dret fins al peu del riu Segre, el curs del qual es travessa pel pont vell d'Oliana. L'efecte que produeix la gorja en aquell indret, és sorprenent per la seva rudesa i solitud, el qual aspecte continuen tenint el seguit de congostos que es reprodueixen en remuntar el riu. El primer poble que es troba és el de Coll de Nargó, amb la seva coneguda església del primer període romànic. Uns quants quilòmetres més amunt es passa per Organyà, vila situada al peu de la muntanya de Santa Fe, la qual encara serva molt caràcter d'antigor. És bastant notable la seva església, d'estil de transició del romànic al gòtic.

L'estret o congost dels Tres Ponts, que comença 10 minuts més enllà d'Organyà, és el més important de tots els d'aquella banda del Segre; després d'un recorregut de cosa d'un quilòmetre s'acaba a envistes d'Hostalets de Tost. Allí s'agafa, a mà dreta, el camí del Torrent Penjat que, amb forta costa, porta al poble de Tost, notable històricament pel fet d'haver estat el bressol de la família del famós cavaller l'Arnau Mir de Tost, del qual tant parlen les cròniques medievals, per les seves gestes contra els moros.

El camí, que ascendeix sempre, va a sortir al coll d'Arnat, on des dels Hostalets hi ha 1 hora 45 minuts. El coll d'Arnat, aproximadament, està a 1.225 metres d'altitud; a l'altra banda comença la xamosa vall de Lavansa, cap al fons de la qual mena el camí, després de passar per l'insignificant poble d'Arnat i de deixar, a

mà dreta, el camí del poble de Montant. Abans d'arribar al peu del riu es troba la font de Raig i la grandiosa masia de Cal Valentí, la qual té a poques passes una capella dedicada a Sant Fruitós. Des de l'esmentada masia es pot anar, en deu minuts, fins a l'estreta i impracticable gorja que ha format el riu, les aigües del qual van a ajuntar-se al Segre en el congost dels Tres Ponts.

En remuntar el riberal del Lavansa per la seva vorera dreta, es va a l'església del poble d'aquest nom, situada en un petit replà de la muntanya, a 960 metres, enfront mateix de la serra coneguda per la Tossa Pelada, que forma part de la del Port del Comte. El municipi de Lavansa comprèn un bon nombre de petits pobles. A molt poca distància de la susdita església es troba el veïnat de Sorribes, des d'on es baixa fins al peu del riu, en el molí d'En Batlle. A l'altra banda del riberal hi ha, a dalt d'un planell, la barriada de Sant Pere, des d'on es pot fer l'escalada al coll de Port passant pel coll de Buc. Es troba després Montargull (1.015 m.), i a continuació el molí de Fornols, situat en un indret molt emboscat. A l'altre costat del riu, comença el camí que, pel coll de la Bogassa, porta a dalt del Port del Comte en 1 hora 45 minuts.

La vall del Lavansa fins al molí de Fornols tindrà aproximadament una llargària de dues hores i mitja. D'allí en amunt, el riu passa constantment oprimit pels drets vessants de la serra de Cadinell i del Port del Comte. Es deixa, a mà esquerra, el camí de Cornellana, i al cap de 25 minuts, a comptar des del molí de Fornols, hom arriba a la pintoresca vall de Tuxent (1.169 m.), on s'uneixen els rius de Tosa i de Mola, i formen l'anomenat de Lavansa.

Una soptada costa porta, en cosa d'un quart, a dalt del poble de Tuxent, el qual pot ésser un bon centre d'excursions per a conèixer aquella esplèndida comarcada, on hi ha muntanyes tan interessants com la serra de Cadí i la del Port del Comte. La població de Tuxent no té per a l'arqueòleg gaires coses a remarcar. La seva església és pobra de construcció, i solament conté, dignes d'esmentar-se, una creu processonal de plata i una bella imatge romànica de la Mare de Déu, que sembla del segle XII.

De Tuxent al cap del Port es compten cinc quarts d'hora. El camí resulta molt costerut, però compesa de sobres el cansament de la pujada l'esplèndida vista que hom domina des del seu cim, a 1.694 metres. Des dels Pireneus del Pallars i d'Andorra fins a la serra de Cadí, cap a la dreta, envers el Pedraforca i les serralades de l'alta conca del Cardener, és una ininterrompuda successió de pics i muntanyes d'un efecte grandiós.

La davallada del port es fa pel costat de Llevant. Un petit xaragall, que té l'origen allí mateix, forma de mica en mica una torrentera que el camí voreja constantment. Molt en avall es troben algunes cases de pagès, les quals constitueixen el veïnat de Dalt de La Coma. Els cingles del Custodi queden a mà esquerra i per sota passa el camí, el qual va descendint sempre fins arribar a les Fonts del Cardener. Les aigües, per diferents deus, surten de dintre unes penyes i ben tost esdevenen ja un riu format. Al cap de quinze o vint minuts, des de les Fonts del Cardener, es troba el poble de La Coma, situat en un rampant de la muntanya, a la banda esquerra del riu. A mitja hora de distància, riu avall, hi ha el poble de Pedra, el qual, junt amb el de La Coma, formen un sol districte municipal. El camí ral de Sant Llorenç dels Morunys passa per La Gafa, que és una fàbrica situada davant de Pedra, el veïnat de la qual està situat a l'altra banda del riu. Vers aquell mateix indret, i als cinc minuts, es troba la celebrada Font Púdia, d'aigua sulfurosa, des d'on, en vint minuts més, s'assoleix el serrat, al cim del qual hi ha la important vila de Sant Llorenç dels Morunys o dels Piteus, a 925 metres i a cosa de 110 metres sobre el nivell del riu.

La població de Sant Llorenç és prou coneguda dels excursionistes, per la qual cosa solament féu remarcar el més sobresortint que conté sota l'aspecte arqueològic, i donà una ressenya molt sumària de les muntanyes que envolten aquella pintoresca i simpàtica vall. Finalment, anuncià una propera conversa per tal de descriure els diferents camins que poden seguir-se o que menen a Sant Llorenç dels Morunys.

Projecció de pellícules.—Amb la cooperació d'elements de l'Agrupació de cineistes aficionats de la Secció de Fotografia del CENTRE, la Secció d'Arqueologia, el dia 23, celebrà una sessió en què foren projectats diversos films d'Història d'Art, entorn dels quals féu una detallada explicació el senyor Pelegrí Casades i Gramatxes.

Visita a l'ex-Hospital de la Santa Creu.—El dia 20, una nutrida representació d'aquesta Secció realitzà una visita als edificis en els quals havia estat instal·lat l'Hospital de la Santa Creu.

L'objecte de la visita era dedicat a la Casa de Convalescència i a les pintures murals que han estat descobertes darrerament a les antigues sales de l'Hospital.

A un quart de dotze començà la visita. Els visitants admiraren

les belles rajoles de les parets de l'entrada i el no menys bell pati. Recorregueren la major part de les dependències, entre les quals ha d'esmentar-se la bonica capella decorada amb pintures de Viladomat, i l'escaient jardí que forma part de la casa.

Com a nota curiosa de la visita cal remarcar que, des de les finestres del pis alt, els presents pogueren apreciar l'aspecte curiós i macàbric alhora, que ofereix una de les parets de l'Hospital, la qual, en una extensió bastant gran, apareix coberta d'ossos humans; s'hi veu, també, una gran creu de cranis.

Seguidament, de l'esmentada Casa de Convalescència passaren a les antigues sales de l'Hospital anomenades de Sant Pere (per a homes) i de Santa Eulàlia (per a dones), on s'admiren els esgrafiats que, amb motiu de les obres que s'hi realitzen, es vénen descobrint en llurs parets. L'aludida decoració, força notable, sembla deguda als primers segles de l'existència de la benefactora institució.

Després entraren en altres locals, entre ells la capella de l'Hospital, i finí la visita a la una de la tarda.

BIBLIOTECA

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES QUE ES REBEN HABITUALMENT

Catalunya

Barcelona

Agrupació Excursionista ATLÀNTIDA.
Agrupació Excursionista CATALUNYA.
ARTS I BELLS OFICIS.
ASOCIACIÓN DE ARQUITECTOS DE CATALUNYA. *Anuario.*
BARCELONA ATRACCIÓN. SOCIETAT D'ATRACCIÓ DE FORASTERS.
Butlletí de l'Agrupació Excursionista JÚPITER.
Butlletí de la INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL.
Butlletí del Centre Excursionista ELS BLAUS (Sarrià).
Butlletí del Centre Excursionista LAYETÀNIA.
Butlletí del Centre Excursionista MONTGRONY.
Butlletí del Centre Excursionista PÀTRIA.
Butlletí del Centre Excursionista RAFEL CASANOVA.
Butlletí del FOMENT EXCURSIONISTA DE BARCELONA.
Butlletí del GRUP EXCURSIONISTA EULALIENC.
Butlletí del Grup Excursionista ISARTS.

Butlletí del Grup Excursionista Joventut Catalana.
Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Junta de Museus.
Centre Excursionista Natura.
Ciència.
Club Muntanyenc Barcelonès.
Cultura. *Butlletí de l'*Escola Abat Oliva.
Estudis Universitaris Catalans.
Ibèrica.
Mai Enrera. *Butlletí del* Club Excursionista de Gràcia.
Nova Revista, La.
Paraula Cristiana, La.
Portaveu del Centre Excursionista Minerva.
Revista de Catalunya.
Revista Musical Catalana.
Stadium.
Técnica. Asociación Nacional de Ingenieros Industriales.

Caldes de Montbui

Butlletí Portaveu del C. E. Caldense.

Figueres

Canigó. *Revista mensual de vida deportiva.*

Girona

Butlletí mensual del Grup Excursionista i Esportiu Gironí.

Hospitalet de Llobregat

Butlletí del Grup Excursionista Saltadiç.

Lleida

Vida Lleidatana.

Mahó

Revista de Menorca.

Manresa

Butlleti del Centre Excursionista de la Comarca de Bages.

Palma de Mallorca

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana.
Nostra Terra, La.

Premià de Mar

Grup Excursionista Premià.

Reus

Revista del CENTRE DE LECTURA.

Ripoll

SCRIPTORIUM.

Sabadell

Butlletí de l'Agrupació Excursionista TERRA I MAR.
Butlletí-Portaveu del Centre Excursionista SABADELL.
NOSTRA COMARCA. *Butlletí del* CENTRE EXCURSIONISTA DEL VALLÈS.

Tarragona

Butlletí del GRUP EXCURSIONISTA MUNTANYENC.
Portaveu de l'Agrupació Excursionista GINESTA.

Terrassa

ARXIU *del* CENTRE EXCURSIONISTA DE TERRASSA.
Butlletí del CLUB PIRENENC.
*Gaseta de l'*ORFEÓ TERRASSA *i del seu* GRUP EXCURSIONISTA.
Grup Excursionista EGARA.
Grup Excursionista LA MOLA.
Grup Excnrsionista MONTSERRAT.

Tortosa

Boletín mensual del OBSERVATORIO DEL EBRO.
ZUDA, LA. *Boletín del* ATENEO DE TORTOSA.

Andalusia

Granada

PENIBÉTICA. *Organo del* CLUB PENIBÉTICO.

Aragó

Saragossa

ARAGÓN. *Revista Gráfica de Cultura Aragonesa.*
Boletín de la SOCIEDAD IBÉRICA DE CIENCIAS NATURALES.
Boletín del MUSEO PROVINCIAL DE BELLAS ARTES.

Bascònia

Bilbao

PYRENAICA. *Anales de la* FEDERACIÓN VASCO-NAVARRA DE ALPINISMO.

Castella

Avila

GREDOS.

Madrid

ALPINA. CLUB ALPINO ESPAÑOL.
Boletín de la REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA.
Boletín de la REAL SOCIEDAD GEOGRÁFICA DE MADRID.
Boletín de la SOCIEDAD ESPAÑOLA DE EXCURSIONES.
INVESTIGACIÓN Y PROGRESO.
PEÑALARA. *Revista ilustrada de Alpinismo.*
REVISTA DE GEOGRAFÍA COLONIAL Y MERCANTIL.

Valladolid

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMENTOS HISTÓRICOS Y ARTÍSTICOS DE VALLADOLID.
Boletín del MUSEO PROVINCIAL DE BELLAS ARTES.

Galícia

Corunya

Boletín de la R. ACADEMIA GALLEGA.

Orense

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMEOTOS HISTÓRICOS Y ARTÍSTICOS DE ORENSE.

Múrcia

Albacete

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMENTOS HISTÓRICOS Y ARTÍSTICOS DE ALBACETE.

Navarra

Pamplona

Boletín de la COMISIÓN DE MONUMENTOS DE NAVARRA.

València

Castelló

Boletín de la SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CULTURA.

València

Anales del CENTRO DE CULTURA VALENCIANA.

Anglaterra

Londres

ALPINE JOURNAL.
BRISTISH SKI YEAR BOOK.
CAMPING.

Bèlgica

Bruselles

Bulletin du CLUB ALPIN BELGE.

Cuba

Havana

ARCHIVOS DEL FOLKLORE CUBANO.

Estats Units

Boston

APPALACHIA. *The Journal of the* APPALACHIA MOUNTAIN CLUB.

Cambridge

HARVARD MOUNTAINEERING.

Nova York

ART BULLETIN.
PARNASSUS.

Portland

MAZAMA. *A Record of Mountaineering in the Pacific Nortwest.*

Washington

NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE.
SMITHSONIAN INSTITUTION. *Annual Report.*

França

Bordeus

BULLETIN HISPANIQUE.

Estrasburg

REVUE DU SKI.

Grenoble

ALPES, LES.
REVUE DE GÉOGRAPHIE ALPINE.

Lió

Revue alpine.

Montpeller

Revue des Langues romanes.
Sogiété làngUedocienne de Géographie. *Bulletin.*

Paris

Alpinisme. Club academique fradçais d'Alpinisme.
Annales de Géographie.
Annuaire du G. H. M. *du* Club Alpin Français.
Géographie, La.
Montagne, La. *Revue Mensuelle du* Club Alpin Français.
Revue du Touring Club de France.
Voyages... a travers l'actualité mondiale.

Pau

Bulletin Pyrénéen. *Organe de la* Fédération des Sociétés pyrénéistes.

Tolosa

Club alpin français. *Bulletin de la* Section des Pyrénées centrales.
Revue Géografique des Pyrénées et du Sud-Ouest.

Itàlia

Gènova

Unione Ligure Escursionisti. *Rassegne mensili.*

Cuneo

Comunicazioni della Società per gli Studi Storici, Archeologici ed Artistici.

Torí

Bollettino della Società piamontese di Archeologia e Belle Arti.
Rivista del Club alpino italiano.

Trieste

Alpi Giulie. Club alpino italiano.
Grotte d'Italia, Le.

Japó

Osaka-fu

MOUNTAIN WALKING, THE *of the* JAPAN WALKING CLUB.

Toquio

SANGAKU. *The Journal of the* JAPANASE ALPINE CLUB.

Mèxic

Mèxic

Memorias y Revista de la SOCIEDAD CIENTÍFICA ANTONIO ALZATE.

Portugal

Coimbra

INSTITUTO, O. REVISTA SCIENTIFICA E LITERARIA.

Suècia

Estocolm

FORNVANNEN. K. VIPTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN.
SVENSKA TURISTFÖRENINGENS.
YMER. *Tidskrift utgiven av* SVENKA SALLSKAPET FÖR ANTROPOLOGI OCH GEOGRAFI.

Suïssa

Berna

ALPES, LES. *Revue du* CLUB ALPIN SUISSE.
SKI. ASSOCIATION SUISSE DES CLUBS DE SKI.

Neuchatel

Bulletin de la SOCIÉTÉ NEUCHATÉLOISE DE GÉOGRAFIE.

Txecoeslovàquia

Praga

CASOPIS TURISTU. KLUB CESKOSLOVENSKICH TURISTU.

Yugoslàvia

Ljubljana

PLANINSKI VESTNIK.

PEÑALARA

Díaz, Téogeno & Tresaco, Angel. *Impresiones de una escalada al Naranjo de Bulnes.* 1931-303.—Fernández Martínez, Fidel. *Paisajes de Sierra Nevada.* 1931-305.

CLUB ALPINO ITALIANO

Adunata e Congreso del Club Alpino Italiano a Bolzano 20-23 setembre 1931. 1931-657.

DIE ALPEN. - ALPES, LES

Schneider, Karl. *Piz Bernina-Nordostflanke.* 1932-2. — Flaig, Walther. *Piz Bernina.* 1932-14.

CONFERENCIES I EXCURSIONS PROJECTADES PER AL MES DE FEBRER DE 1932

Dia 5.—A les 10 de la nit, sessió de projeccions.

Dia 12.—A les 10 de la nit, el soci senyor Francesc Blasi i Vallespinosa donarà una conferència sobre el tema *Excursió a Andalusia: Sevilla.*

Dia 19.—A les 10 de la nit, el soci senyor Josep Rovira i Mas donarà una conferència sobre el tema *Film d'un viatge.*

Dia 26.—A les 10 de la nit, el mateix senyor Josep Rovira donarà una altra conferència sobre el tema *Bèlgica, Colònia, Luxemburg, Reims, camps de batalla.*

Aquestes conferències seran illustrades amb projeccions.

ADVERTIMENT.—Es demana als socis del CENTRE que vulguin indicar les conferències i excursions que tinguin preparades per a aquest curs, per tal de poder ordenar-les amb temps.

Secció de Fotografia

Dia 7.—Excursió a Centelles i castell de Centelles.

Dia 14.—Excursió a Sils, Santa Coloma de Farnès, Sant Dalmau i Fornells.

Dia 21. - Excursió a Prades i Santuari de l'Abellera.

Dia 28.—Excursió a Cervera i Montfalcó Murallat.

ADVERTIMENT.—A les 10 de la nit del primer dijous, es projecta-

ran diapositives de triades colleccions dels socis, els noms dels quals s'anunciaran oportunament.

Les hores de sortida i els altres detalls de les excursions, es convindran en les reunions dels dijous, a les 10 de la nit, i seran posades de manifest en la taula d'anuncis.

SUB-SECCIÓ DE CINE D'AFICIONAT

La Secció de Fotografia prega als socis posseïdors d'aparells cinematogràfics de filmar, que s'inscriguin a la Sub-Secció de Cine d'Aficionat, per tal de cooperar a l'organització i engrandiment de la mateixa durant l'actual curs.

La inscripció pot efectuar-se en la llista que a l'efecte està exposada al CENTRE, i, en fer-ho, cal indicar el tamany dels films dels aparells.

Secció d'Esports de Muntanya

Per al mes de febrer aquesta Secció té en projecte sortides de pràctiques i excursions amb esquís, les quals s'anunciaran oportunament, segons l'estat i l'abundor de la neu.

Dies 1 i 2.—Curses per a equips mixtes, senyoretes i juniors (socials del CENTRE).

Dia 14.—Campionat de Catalunya de fons.

Dia 28.—Participació en la cursa de fons interclubs organitzada pel Club Muntanyenc Barcelonès.

ADVERTIMENT.—La Secció estableix els divendres, de 8 a 9 de la vetlla, per a canviar impressions i ultimar els itineraris i horaris de les excursions del diumenge.

CURSA COMARCAL PIRENENCA D'ESQUÍS

Sota aquesta denominació el CENTRE i la seva Secció d'Esports de Muntanya faran disputar, en els mesos de febrer o març de 1932, una cursa d'esquís, la qual estarà destinada a fomentar aquest esport entre els habitants de les Comarques pirenenques i sub-pirenenques de Catalunya, que aquí s'esmenten.

La data definitiva de la cursa s'avisarà oportunament en la premsa diària.

Aquesta cursa es regirà per les següents disposicions:

1.ª Poden prendre part en la mateixa, els qui siguin fills i habitin amb caràcter permanent un dels pobles, llogarrets o masies emplaçats dins les comarques que s'esmenten: Comarca d'Olot, de Camprodon, regió del Ter fins a la plana de Vic inclusiu, Vall de Ribes, Bergadà, Cerdanya, Andorra, Pallars i Vall d'Aran.

També hi podran prendre part els qui, sense ésser fills d'aquelles regions, puguin demostrar que fa més de tres anys que tenen allí llur residència habitual.

2.ª La Cursa Comarcal es correrà en un recorregut de migfons (això és, comprenent d'uns 6 a 8 quilòmetres de recorregut, dins el qual hi haurà pujada, baixada i pla). L'ordre de sortida es donarà en intervals d'un minut, i s'establirà per sorteig la vigília de la Cursa. Ultra els controls en els llocs estratègics, la pista estarà perfectament assenyalada amb banderes vermelles. Serà guanyador el que estableixi el temps més breu del circuit.

3.ª En la Cursa Comarcal hi haurà dues classificacions:

a) Una classificació individual.

b) Una classificació per equips de tres corredors d'un mateix Ajuntament, la qual s'obtindrà sumant els temps dels tres millors classificats de cada equip. Per a optar a la classificació per equips aquests hauran de presentar, en formular la inscripció, una carta o certificat del corresponent Ajuntament, en la qual es comprovi que tots els inscrits en són veïns per un temps major de tres anys.

Les inscripcions individuals poden ésser cursades pel mateix Ajuntament, per una Entitat esportiva o cultural de la població, o pels mateixos interessats, cas de no pertànyer a cap Entitat.

Totes les inscripcions hauran de fer-se per carta, i s'admetran fins el divendres anterior al diumenge en el qual s'hagi de córrer aquesta cursa.

Al guanyador de la classificació individual i als següents arribats se'ls adjudicaran medalles i altres premis consistents en esquís, fixacions, motxilles, ceres i altres accessoris adequats.

A l'equip que resulti guanyador en la classificació per equips se li concediran medalles i altres premis, i el seu nom serà gravat en la Copa CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que es crea expressament.

Per a guanyar definitivament aquesta Copa, caldrà que un equip que representi el mateix poble la guanyi dos anys consecutius o tres d'alterns. Mentre la Copa no s'adjudiqui el CENTRE en farà

lliurament, en dipòsit, a l'Ajuntament de l'equip guanyador, el qual haurà de retornar-la l'any següent en tornar-se a anunciar aquesta cursa.

Amb aquesta iniciativa l'Entitat organitzadora espera d'interessar a la causa dels esquís i dels esports de neu la joventut d'una pila de contrades catalanes, en les quals la pràctica dels mateixos deixa, sovintment, d'ésser un esport per a convertir-se en una necessitat elemental, fins ara negligida.

Correspon als esportius de les comarques pirenenques el recollir aquesta crida que se'ls fa, per a que, collaborant a la iniciativa del CENTRE, pugui establir-se ara, i repetir-se cada any, la Cursa Comarcal d'Esquís i fer que, per la seva importància, tingui l'aspecte de tot un Campionat Català dels Pireneus.

Secció de Geografia i Geologia

Dia 26.—A dos quarts de 8 de la nit, tindrà lloc la conferència corresponent al present mes, del cicle organitzat per aquesta Secció. El senyor Rafael Candel i Vila dissertarà sobre *Geografia física del Marroc.*

Secció d'Arqueologia i Història

CONFERÈNCIES

Dia 10.—A les 7 de la tarda, el senyor Aureli Capmany donarà una conferència sobre el tema *Sant Pau del Camp.*

Dia 17.—A les 7 de la tarda, el soci senyor Ferran de Sagarra i de Siscar donarà una conferència sobre el tema que s'anunciarà oportunament.

Dia 24.—A les 7 de la tarda, el soci senyor Frederic Damians donarà una conferència sobre el tema *La Lluna.*

Aquestes conferéncies seran illustrades amb projeccions

ADVERTIMENT

Es prega als concurrents a les excursions, visites i altres actes, que no es descuidin de portar la insignia del CENTRE, per tal d'evitar confusions amb persones que, titulant-se excursionistes, no guardin la deguda compostura.

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Publicació mensual

Un vol. anyal de 384 pp. text, 96 pp. làmines i nombrosos gràfics, i un SUPLEMENT de 192 pp.

Abonament: Socis del CENTRE, 15 pessetes anyals

SUMARI DEL BUTLLETÍ DE GENER DE 1932

Montserrat.—Montserrat geològic, per Mn. J. R. BATALLER.—*Montserrat en el segle* XV, per E. MITJANA DE LAS DOBLAS.—*El viatge a Montserrat de R. Linzmeyer*, per DOM ANSELM M. ALBAREDA O.S.B.—*Els camins de Collbató a Montserrat i a Sant Jeroni*, per F. MASPONS I ANGLASELL.—*L'Any Jubilar Montserratí*, per DOM ANTONI RAMON O.S.B.—*Concurs de fotografies «Montserrat vist pels excursionistes»*

LAMINES

I. *La Mare de Déu de Montserrat.*—II. *Tornant de la processó.*—III. *Processó.*—IV. *Sota els Frares Encantats.*—V. *Vista de la muntanya des de Vilar.*—VI. *Els Monjos des de Sant Jeroni.*—VII. *Ala principal dels claustres romànics.*—VIII. *El Lloro des de sota els Frares Encantats*, per J. GASCA, J. NONELL, J. ROIG i F. DE P. PONTÍ

GRAFICS

Ceratites occidentalis Tornquist. Ceratites evoluto-spinosus Tornquist. Leiocidaris montserratensis Lambert. Schizaster montserratensis Lambert

Tallers Gràfics HOSTENCH - Còrsega, 231-233 - Barcelona

ESTEVE RIERA
Confiter i Pastisser

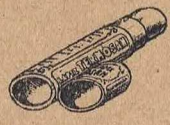
Pa de luxe
RAMBLA DE CANALETES 9 i 11.
CARRER DE MALLORCA 307 i 309:
PORTAL DEL ANGEL, 18
BARCELONA

LAPIZ TERMOSAN

No ocupa llocs; No irrita;
No embruta i no és trencadís,

El **LÁPIZ TERMOSAN** és indispensable per a tots els esports. Res més tant eficaç per a combatre el dolor ni tan senzill d'aplicar perquè no necessita cap preparació prèvia; és suficient fregar lleugerament la part adolorida i tapar-la amb el mocador o una bena, per a que fugi la inflamació i desaparegui el dolor que es puguin haver produït per possibles accidents.

Dipòsit general:
RAMON SALA
Carrer París, 174-Barcelona
Demani folletos gratis.

Gevaert

Plaques diapositives

VITTACHROM

donen imatges:

sèpia, taronja, roig, violat o blau.

Directament per revelat

INDUSTRIA FOTOQUÍMICA NACIONAL, S. A.

LL. GUARRO CASAS

Fàbrica de paper de tina

Fundada en el segle XVII

Proveïdora del paper segellat de les repúbliques de Xile, Argentina i Perú : Papers de fil de totes classes : Paper català : Paper d'ofici : cartrolines : Cartrolines fil per a cartes : Paper per a edicions, etc.

MAGATZEM I DESPATX:

Dr. Martí i Julià, 6 : BARCELONA

EN LES VOSTRES
EXCURSIONS
NO OBLIDEU EL
XOCOLATA

Amatller

ÉS EL MILLOR

Baltà i Riba

ARTICLES FOTOGRAFICS

Avinguda del
Portal de l'Angel, 42
BARCELONA

Material complet de fotografia i cinematografia de les millors marques

Agents exclusius per Catalunya dels aparells cinematogràfics "FILMO"

PLUMES ESTILOGRÀFIQUES "MONTBLANCH"

Auto-Cars Gran Turisme

EXPRESSOS PER A EXCURSIONS COL·LECTIVES

D'immillorables condicions per a poder admirar, amb tota mena de comoditats, les belleses de la natura

LLOGUER, CONTRACTES I INFORMACIONS
PER A TOTA MENA D'EXCURSIONS

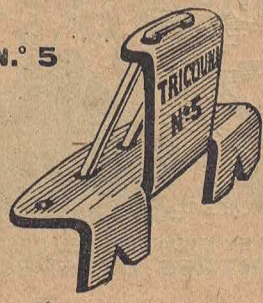
OLIVERAS, S. A.

Prat de la Riba, 306 - Telèfon 2 — HOSPITALET

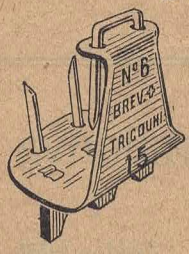
TRICOUNI

Ofereix els seus nous models 5 i 6 per a les vores dels calçats de muntanya

N.° 5

N.° 6

Dos models
13 i 15 m\m de gruix

Únics agents per a la península

BIOSCA &
BOTEY, S. L.

Rbla. de Catalunya, 129
Telèfon 73536

Dipòsits en les sabateries especialitzades i cases d'articles d'Esport

AIGUA MINERAL NATURAL

·DIGESTIVA·

EXCEL·LENT PER A TAULA

Anant pel món
demaneu sempre l'aigua

VICHY CATALÀ

als hotels, fondes, restaurants i cases de menjar que visiteu, i fareu bones digestions

▼

ES EL GRAN AUXILIAR DE LA JOVENTUT EN L'EDAT DEL SEU DESENROTLLO
DEMANI'S EN FARMACIES I CENTRES D'ESPECIFICS

Centre Excursionista de Catalunya

- CLUB ALPÍ CATALÀ -

Paradís, 10, pral. BARCELONA Telèfon 19385

PUBLICACIONS EN VENDA	*Pessetes*
Guia de Poblet i Santes Creus	4'—
Santa Maria de Ripoll	3'—
Les Guilleries,	2'50
Pireneu Català. Volum I Camprodon	10'—
» » » *II Garrotxa*	9'—
» » » *IV Ripollès*	9'—
» » » *VI Olot*	9'—
» » » *VIII Cardener*	14'—
» » » *IX Cerdanya*	14'—
Mapa d'Andorra. Escala 1 : 50.000	5'—
» *del Montseny* » *1 : 50.000*	4'50

De venda en les principals llibreries i en l'estatge social

FONDES I HOTELS

adscrites al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i en els quals trobarà l'excursionista el nostre BUTLLETÍ

Caldes de Montbuy: BALNEARI RIUS. — Aigües clorurades sòdiques a 70 centígraus. — Instal·lació hidroteràpica completa.— Servei de cuina esmerat.— Grans menjadors amb vistes al camp.

Camprodon: HOTEL RIGAT.—Edifici exprofés amb totes les exigències de la higiene i el confort modern.—Servei públic d'automòbils a Sant Joan de les Abadesses.— Concert al dinar i sopar.

Camprodon: HOTEL COMERÇ, de Camil Güell.— Teléfon n.° 7.—Servei d'automòbils en combinació amb el f. c. del Nord.--Despatx de bitllets a Barcelona, Corts, 533 (Despatx Central).—Cotxes de lloguer per a excursions.

Capdella: GRAN HOTEL ENERGIA.—A càrrec de B. Rocafort. Completament renovat i amb tot el confort i economia. Propi per a pasar temporades de repòs i d'altura, principalment a l'estiu. Centre de magnifiques excursions al cercle lacustre de Capdella.

Escaldes, Les (Andorra): HOTEL TERMAS, (abans Banys Muntanya) 1060 m. alt.— Cuina de primer ordre. Banys termals Aigües sulfuroses 65°, contra el reuma sumament radiactives. Garatge. Cambra fotogràfica. Telèfon. Preus molt econòmics.

Espluga-Poblet: HOTEL VILLA ENGRACIA, de primer ordre.—MASIA DE L'AIGUA. Hostal barat i confortable ambdós en el BALNEARI (Teléfon 1 d'Espluga).— Encàrrecs: Bruch, 114, pral., Telèfon 70611, Barcelona.

Girona: HOTEL COMERÇ, de Illas i Moré, Albareda, 5.—Magnifiques habitacions amb aigua corrent calenta i freda i calefacció central. Servei acurat. Condicions especials als socis del CENTRE. Telèfon Inter. 20.

Girona: HOTEL ITALIANS, de Ramon Gimbernat.— De primer ordre.—Aigua corrent calenta i freda a totes les habitacions.—Garatge.—Auto a l'arribada de tots els trens.—Ciutadans, 16.

Olot: MODERN HOTEL SANT ESTEVE, de Antoni Obrador, carrer de Sant Rafel, 10, telèfon 6. — Cuina de primer ordre. — Calefacció central.— Aigua corrent.— Cambra de bany i dutxa.—Preus especials als socis del CENTRE.

Latour-de-Carol (Pireneus Orientals): Estació estiuenca de primer ordre, a 1.244 m. alt. Hotel i cafè Bonaventura Puig. Cuina acurada. Estació internacional. Garatge. Telèfon 8.

Puigcerdá: HOTEL RESTAURANT RITA. — Gran Confort. Habitacions amb aigua corrent, calenta i freda. Bany, dutxa i calefacció. Llibertat, 38. Telèfon número 29.

Puigcerdà: HOTEL TÉRMINUS. —Davant de l'estació. Telèfon n.° 8 B—Construcció moderna. Habitacions confortables amb grans balcons amb vistes sobre la Cerdanya Cambres de bany. Aigua corrent. Servei acurat. Garatge.

Ribes: HOTEL RESTAURANT CATALUNYA.—Telèfon 17. — Dutxes. — Bany.—Cambra fotogràfica.—Garatge.—Guies i cavalleries per a excursions.

Ribes: HOTEL RESTAURANT SANT ANTONI.— Telèfon n.° 18.—Situació immillorable. Magnifiques habitacions amb aigua corrent. Preus econòmics. Servei excellent. Cotxe a l'arribada de tots els trens. Autos de lloguer.

Ribes: HOTEL PRATS. — Telèfon n.° 7. — Calefacció. —Llum eléctrica.- Waters. — Soci corresponsal de la Societat d'Atracció de Forasters, del Real Automóvil Club i del Touring Club de França.

Ripoll: HOTEL MONESTIR.—Espaiós garatge. Llum elèctrica, bany i dutxa. Cotxe de l'hotel a tots els trens. Plaça Mercadal, 6. Telèfon núm. 340.

Santa Fe: GRAN HOSTAL DE SANTA FE, a càrrec de Jaume Riera. — Magnífic edifici amb luxoses habitacions.—Telèfon n.° 59.

Seu d'Urgell: HOTEL MUNDIAL, de Joan Guardiet (abans Fonda Bartolo). — Excel·lent i confortable.—Llum elèctrica, aigua corrent, calefacció i telèfon en totes les habitacions.—Bany.—Garatge.—Guies i cavalleries.

Seu d'Urgell: HOTEL ANDRIA, de Bartomeu Grau. — Passeig de Tetuan.—Telèfon 137.—Gran confort, aigua corrent en totes les habitacions, quartos de bany, garatge, servei d'automòbils per a excursions.

Vielha: HOTEL INTERNACIONAL.—Edifici exprés, recentment inaugurat amb tot el confort modern. — Bany. — Excel·lent servei de cuina.—Preus econòmics.

MOTOS - CICLOS - ESPORTS

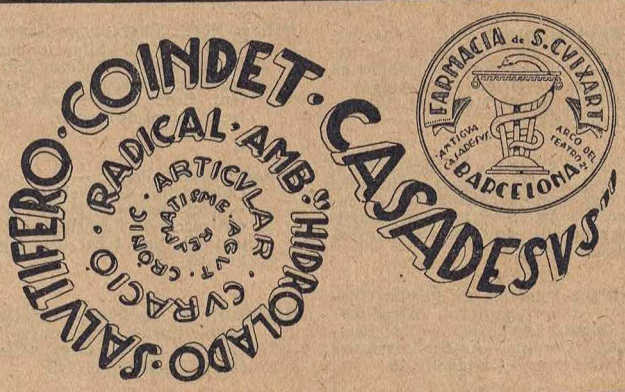
Reparacions

Accessoris

Recanvis

A. SANROMÁ

Balmes, 62 BARCELONA

EXCURSIONISME I ALIMENTACIÓ

L'alimentació de l'home d'esport ha d'ésser sana, substanciosa i fácil de pair. Per l'excursionista ha d'ésser, encara, poc voluminosa i de fácil preparació. Res no trovareu per a les vostres excursions que pugui compararse a una ració d'OVOMALTINA, ja sia calenta, freda o en la seva forma natural seca. Dins d'una llauna d'

OVOMALTINA

portarea

llet, ous, malta i cacau

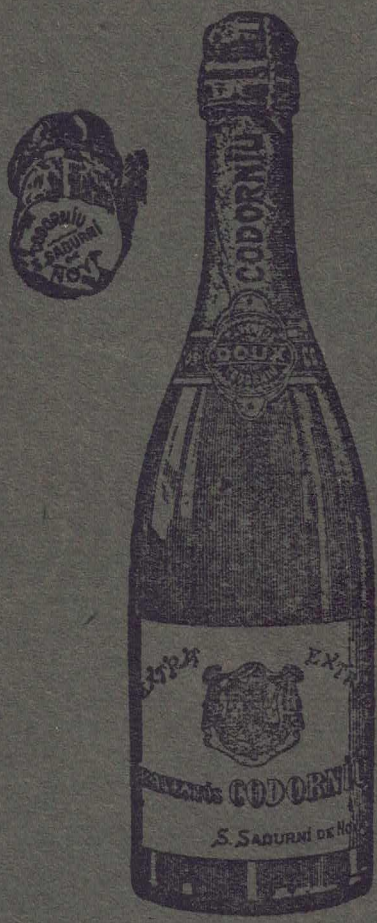
Lo millor de lo millor, en forma d'aliment concentrat, de preparació rapidíssima, fácil digestió i d'un gust exquisit.

Feune la prova en la vostra primera sortida.

Llaunes de 250 i 500 grams a totes les bones drogueries.

Fabricants: Dr. A. Wander, S. A.-Berna (SUISSA)

CODORNÍU

Tallers Gràfics HOSTENCH - Còrsega, 231-233.—Barcelona